

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Problematika užívání návykových látek odsouzenými
ve výkonu trestu odnětí svobody**

Bakalářská práce

Autor: Petr Maňák

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Vedoucí práce: Ing. Oto Svoboda, MBA, LL.M.

Oponent práce: Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Petr Maňák

Studium: P19K0073

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Problematika užívání návykových látek odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody**

Název bakalářské práce AJ: Substance abuse among convicts

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá problematikou užívání návykových látek odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody. Teoretická část charakterizuje Vězeňskou službu České republiky a výkon trestu odnětí svobody. Dále se zaměřuje na dělení návykových látek, nejčastěji zneužívané návykové látky ve výkonu trestu odnětí svobody, průnikem návykových látek do výkonu trestu odnětí svobody a v neposlední řadě na specializované oddíly ve výkonu trestu odnětí svobody. Pozornost je také kladena na rizika související s užíváním návykových látek ve výkonu trestu odnětí svobody. Empirická část bakalářské práce za pomoci kvantitativního šetření mapuje důvody užívání návykových látek odsouzenými ve vybrané věznicí.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

KALINA, Kamil. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada Publishing, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4331-8.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie*. III. díl, Negativní jevy ve vězení. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-205-0.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů. [Zakonyprolidi.cz](https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555/zneni-20190424) [online]. 2019 [cit. 2019-07-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-555/zneni-20190424>

Garantující pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Ing. Oto Svoboda, MBA

Oponent: Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 1.2.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce Ing. Oty Svobody, MBA, LL.M. samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 8. 4. 2022

.....

Petr Maňák

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval mému vedoucímu plk. Ing. Otovi Svobodovi, MBA, LL.M. za vstřícnost a ochotu při konzultacích, ale především za odborné vedení při psaní této bakalářské práce.

ANOTACE

MAŇÁK, Petr. *Problematika užívání návykových látek odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 56 s. Bakalářská práce.

Závěrečná práce se zabývá problematikou užívání návykových látek odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody. Cílem práce je charakterizovat užívání návykových látek ve výkonu trestu odnětí svobody, se zřetelem k identifikaci důvodů pro toto jednání a též možnosti prevence. Práci tvoří šest hlavních kapitol, z nichž tři zastupují teoretická východiska. Podán je základní popis výkonu trestu odnětí svobody, role Vězeňské služby ČR. Přiblížena je klasifikace návykových látek a detailněji je uvedeno, jaký je přístup vězňů k návykovým látkám a jaké odborné pomoci se dostává vězňům závislým na návykových látkách. Ve čtvrté kapitole práce je popsáno realizované výzkumné šetření, jehož cílem bylo analyzovat důvody užívání návykových látek vězni ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS). Dílčím cílem bylo navrhnout doporučení pro posílení prevence užívání návykových látek ve VTOS. Výzkumného šetření se zúčastnilo 67 vězňů z vybrané věznice, kterým byl administrován dotazník vlastní konstrukce. Formulovány byly dvě hypotézy, přičemž obě byly potvrzeny. Součástí práce je i doporučení pro praxi.

Klíčová slova: léky, návykové látky, Vězeňská služba ČR, vězeň, věznice, výkon trestu odnětí svobody, závislost.

ANNOTATION

MAŇÁK, Petr. *Substance abuse among convicts*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 56 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis deals with the issue of substance abuse by inmates serving their sentence of imprisonment. The aim of the thesis is to characterize the abuse of addictive substances in the sentence of imprisonment, regarding the identification of reasons for this behavior and the possibilities of prevention. The thesis consists of six main chapters, three of which represent theoretical background. There is given a basic description of the sentence of imprisonment and the role of the Prison Service of the Czech Republic. There is the classification of addictive substances presented and in detail is explained an approach of prisoners to addictive substances and what professional assistance is given to addicted prisoners. The fourth chapter describes the research, which aimed to analyzing the reasons for the abuse of addictive substances by inmates serving their sentence of imprisonment. The partial goal was to propose recommendations for strengthening the prevention of the abuse of addictive substances in the execution of imprisonment. The research survey was attended by 67 prisoners of the particular prison, to whom those questionnaires were administered. Two hypotheses were formulated, both of which were confirmed. Part of the thesis could also serve as a recommendation for practice.

Keywords: drugs, addictive substances, Prison Service of the Czech Republic, Inmate, prison, imprisonment, addiction.

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 CHARAKTERISTIKA VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY	10
1.1 Charakteristika Vězeňské služby ČR.....	10
1.2 Základní vymezení výkonu trestu odnětí svobody	11
1.3 Průběh výkonu trestu odnětí svobody	13
2 PROBLEMATIKA NÁVYKOVÝCH LÁTEK	17
2.1 Dělení návykových látek.....	17
2.2 Popis návykových látek nejčastěji užívaných ve výkonu trestu odnětí svobody	20
3 NÁVYKOVÉ LÁTKY VE VĚZEŇSTVÍ.....	24
3.1 Přístup k návykovým látkám ve vězeňství.....	24
3.2 Rizika spojená s užíváním návykových látek ve VTOS	26
3.3 Odborná práce s vězni užívající návykové látky během výkonu trestu odnětí svobody	28
4 POPIS VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	30
4.1 Cíl výzkumného šetření a hypotézy	30
4.2 Metodika výzkumného šetření	31
4.3 Charakteristika výzkumného souboru.....	33
5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	35
5.1 Odpovědi na dotazníkové položky.....	35
5.2 Vyhodnocení hypotéz	43
6 DISKUZE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	45
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	51
SEZNAM GRAFŮ A TABULEK.....	55
SEZNAM PŘÍLOH.....	56
PŘÍLOHY	

ÚVOD

Otevření se dnešní České republiky vnějšímu světu v roce 1989 s sebou mimo jiné přineslo i výraznou změnu v konzumaci drog. Jestliže do té doby užívalo nelegální drogy pouze malé množství občanů, s rozšířením nabídky se zvýšila i poptávka po nelegálních návykových látkách. V současné době se uvažuje mimo jiné i o tom, že by bylo možné např. zlegalizovat pěstování marihuany v určeném množství. Na trhu se objevují neustále nové drogy, které jsou přístupné i mladistvým. Mnoho odsouzených pobývá ve výkonu trestu odnětí svobody právě kvůli nezákonnému nakládání s omamnými a psychotropními látkami.

Výkon trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) by měl cílit na resocializaci jedince. V případě, že byl odsouzený před nástupem do věznice závislý na návykových látkách, měla by se mu ve věznici dostat odborná pomoc, aby své závislostní chování ukončil a na svobodu odcházel již bez tohoto problému. Skutečností ovšem zůstává, že i ve vězeňském prostředí drogy existují, a jsou tak dostupné i těm, kteří by se s nimi mimo zdi věznice neseekali. Konzumace drog ve věznici je žitou realitou, kdy se nedaří tento stav příliš zlepšit.

Tématu návykových látek ve vězeňském prostředí je věnována pozornost v předložené bakalářské práci, jejíž cílem je charakterizovat užívání návykových látek vězni ve výkonu trestu odnětí svobody, se zřetelem k identifikaci důvodů pro toto jednání a též možnosti prevence. K naplnění cíle slouží nejprve podání teoretických východisek v prvních třech kapitolách práce, které jsou věnovány charakteristice Vězeňské služby České republiky, výkonu trestu odnětí svobody, distribuci a dostupnosti návykových látek ve věznicích, stručně jsou také návykové látky popsány, včetně jejich klasifikace. Na teoretická východiska je ve čtvrté kapitole práce navázáno přiblížením realizovaného kvantitativního výzkumného šetření, jehož cílem bylo analyzovat důvody užívání návykových látek vězni ve VTOS. Dílčím cílem bylo navrhnout doporučení pro posílení prevence užívání návykových látek ve VTOS.

Výsledky výzkumného šetření, kterého se zúčastnilo 67 vězňů z vybrané věznice, jsou uvedeny v kapitole páté, která obsahuje také vyhodnocení dvou stanovených hypotéz. V diskuzi jsou výsledky vztaženy k výzkumným otázkám a teoretickým východiskům. Součástí práce je též doporučení pro praxi. Hlavní výsledky, limity výzkumného šetření a další možnosti výzkumných šetření na toto téma jsou reflektovány v závěru práce.

1 CHARAKTERISTIKA VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

První kapitola práce stručně přibližuje problematiku výkonu trestu odnětí svobody. S využitím platných právních předpisů a odborné literatury je popsána Vězeňská služba ČR, důvody pro stanovení trestu odnětí svobody a možnosti jeho výkonu ve věznicí a detailněji je také popsán VTOS, ve smyslu práv a povinností vězňů a specifík života ve věznicí.

1.1 Charakteristika Vězeňské služby ČR

Základní vymezení Vězeňské služby ČR lze nalézt v zákoně č. 555/1992 Sb., o vězeňské a justiční stráží České republiky. V § 1 odst. 1 tohoto zákona je uvedeno, že Vězeňská služba ČR „zajišťuje výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanoveném tímto zákonem ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti.“¹

Vězeňská služba je ozbrojeným bezpečnostním sborem, řízeným generálním ředitelem, jehož jmenování i odvolávání je v kompetenci ministra spravedlnosti. K organizačním jednotkám Vězeňské služby ČR patří „generální ředitelství, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby“. Kromě výjimečných případů působí Vězeňská služba ČR jen na území České republiky.²

Základy Vězeňské služby ČR se datují až ke vzniku Československé republiky. Nová koncepce, dle které funguje dnešní Vězeňská služba ČR, byla formulována v roce 1992, a to v souladu s Evropskými vězeňskými pravidly. V témže roce byl také vydán zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské a justiční stráží České republiky, který velmi zásadně změnil celou koncepci českého vězeňství, tj. jeho organizaci, řízení a výkon.³

Úkoly Vězeňské služby ČR jsou vymezeny v § 2 zákona č. 555/1992 Sb. Patří k nim správa vazebních věznic a věznic, s čímž souvisí i kontrola nad dodržováním výkonu vazby a trestu odnětí svobody dle platné legislativy. K dalším úkolům se řadí dohled nad jedinci ve VTOS, ve výkonu vazby či zabezpečovací detence, včetně jejich

¹ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, § 1, odst. 1.

² Tamtéž, § 1, odst. 2, 4-5.

³ KÝR, Aleš a Alena KAFKOVÁ. 25 let Vězeňské služby České republiky 1993-2018. *České vězeňství. Čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci*, 2017, č. 4, s. 18. ISSN 1213-9297.

transportu do zařízení, které bylo určeno jako místo k výkonu uděleného trestu nebo nařízené léčby. Významné je působení na osoby ve VTOS v rámci programů zacházení, zajišťování vhodných podmínek pro vybrané činnosti (pracovní apod.) ve VTOS, výkonu vazby nebo zabezpečovací detence. K dalším úkolům patří vzdělávání, a to jak příslušníků Vězeňské služby ČR (včetně civilních zaměstnanců), tak i osob ve VTOS nebo výkonu vazby. Prostřednictvím Vězeňské služby ČR jsou také těmto jedincům poskytovány zdravotní služby. Neméně důležité je zprostředkování odborné péče dotyčným v případě přítomnosti adiktologické poruchy.⁴ Tyto úkoly zajišťuje „*vězeňská stráž, justiční stráž, správní služba, Akademie Vězeňské služby a pověřené orgány Vězeňské služby*“.⁵

Příslušníci vězeňské služby musí jednat s osobami ve výkonu trestu odnětí svobody, ve výkonu zabezpečovací detence či ve výkonu vazby rozhodně, zároveň ale musí respektovat jejich práva a důstojnost. V určených případech (např. při kázeňském přestupku) musí zakročit, přičemž mohou provádět osobní prohlídku, odejmout věc, kterou má jedinec neoprávněně u sebe, užít mohou i donucovací prostředky, včetně střelné zbraně. Vymezeny jsou podmínky užití donucovacích prostředků.⁶

1.2 Základní vymezení výkonu trestu odnětí svobody

Dle zákona č. 40/2009 Sb. (dále též jako trestní zákoník) platí, že pokud člověk spáchá trestný čin, soud mu může uložit, a to dle charakteristiky trestného činu a jeho závažnosti, trest odnětí svobody, domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání, ztrátu vojenské hodnosti nebo vyhoštění.⁷

Trest odnětí svobody je tedy jedním z trestů, který může být jedinci uložen, přičemž jak je dále vymezeno v trestním zákoníku, trestem odnětí svobody se rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody,

⁴ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, § 2.

⁵ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. [online] 2016, s. 27 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

⁶ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, § 6, 7, odst. 1, § 11-12, § 17-20.

⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 52, odst. 1.

podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem a dle téhož zdroje je zvláštním typem trestu odnětí svobody výjimečný trest.⁸

V práci je pojednáno o výkonu trestu odnětí svobody, tj. stavu nebo situaci, kdy byl jedinec odsouzen k trestu odnětí svobody, k tomuto trestu nastoupil, a to v některé z věznic v České republice (ČR). V zásadě se může jednat o dvě varianty vedoucí k výkonu trestu odnětí svobody, kdy dle trestního zákoníku je v prvním případě jedinec přímo odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, druhý případ může nastat u podmíněného trestu. O jeho průběhu a ukončení rozhoduje dle téhož zdroje soud, který zjišťuje, zda podmíněně odsouzený vedl ve zkušební době, která může být v rozmezí 1-5 let, řádný život, a dále zda vyhověl stanoveným podmínkám. Není-li tomu tak, soud rozhodne, že se trest vykoná, přičemž toto rozhodnutí může provést i během zkušební doby.⁹

Jak vysvětluje Spirit, nepodmíněný trest odnětí svobody se ukládá maximálně na 20 let, kromě některých výjimek, jakými je např. výjimečný trest nebo trestný čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny.¹⁰ Nepodmíněný trest odnětí svobody se dle zákona č. 169/1999 Sb. vykonává ve věznici, a to v jednom ze dvou typů, které se liší způsobem vnějšího střežení, zajištění bezpečnosti, režimu výkonu trestu. V českém vězeňství existuje věznice s ostrahou a dále věznice se zvýšenou ostrahou. Věznice s ostrahou se dále člení dle stupně zabezpečení na věznice s nízkým stupněm zabezpečení, věznice se středním stupněm zabezpečení a věznice s vysokým stupněm zabezpečení. Kromě tohoto typu věznic existují jako specifické věznice pro mladistvé. Jak je dále v zákoně č. 169/1999 Sb. vymezeno, o tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen, rozhoduje soud dle trestního zákoníku a trestního řádu. Věznice s ostrahou se dle téhož zdroje člení podle stupně zabezpečení na 3 stupně, tedy na věznice s nízkým stupněm zabezpečení, se středním stupněm zabezpečení a s vysokým stupněm zabezpečení. O tom, na jaké oddělení bude odsouzený zařazen, rozhoduje ředitel věznice, a to na základě posouzení vnějších a vnitřních rizik odbornou komisí, kterou tvoří vedoucí oddělení výkonu trestu nebo oddělení výkonu vazby a trestu, případně osoba pověřená touto funkcí ředitelem věznice. Dále je členem komise psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel, případně se může jednat o další zaměstnance

⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 52, odst. 2, odst. 3.

⁹ Tamtéž, § 83, odst. 1.

¹⁰ SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva*. 2. vyd., aktualiz. dle nového občanského zákoníku. Praha: Grada, 2014, s. 113. ISBN 978-80-247-5280-8.

zařízení. Vnější riziko se dle téhož zdroje vztahuje k ohrožení společnosti odsouzeným jedincem, přičemž je vycházeno z trestné činnosti, kterou dotyčný spáchal (výše trestu, délka trestu, forma zavinění, zohledněno je též, zda byl jedinec již v minulosti ve VTOS). Vnitřní riziko se vztahuje k bezpečnosti v rámci věznice, kdy je vycházeno z osobnosti odsouzeného. V tomto případě bývá zohledněna povaha trestné činnosti, nevykonaná ochranná opatření, průběh předchozích výkonů trestu a hrozba útěku. Ředitel věznice může rozhodnout o jiném stupni zabezpečení, než doporučila komise, nicméně v takovém případě musí své rozhodnutí odůvodnit a informovat o něm Ministerstvo spravedlnosti. V případě rozhodnutí o VTOS ve věznici se středním nebo vysokým stupněm zabezpečení musí být dle téhož zdroje odsouzený poučen o tom, že může podat návrh na realizaci VTOS ve věznici s nižším stupněm zabezpečení, a to do 3 dnů ode dne doručení daného rozhodnutí. Návrh je předán řediteli věznice, který jej s příslušnými dokumenty neprodleně předá soudu.¹¹

Bez ohledu na to, v jakém zařízení nebo na jakém oddělení věznice je VTOS vykonáván, musí vždy platit, že je respektována důstojnost osobnosti odsouzeného. Důležité je také eliminovat škodlivé průvodní jevy spojené s VTOS. Zároveň ovšem musí být chráněna společnost. Během VTOS musí být dle zákona č. 169/1999 Sb. dbáno na zachování zdraví odsouzeného. V rámci VTOS je dle téhož zdroje usilováno o to, aby byly vhodně rozvíjeny postoje a dovednosti odsouzených podporující jejich znovuzачlenění do společnosti tak, aby po skončení VTOS vedli soběstačný a řádný život v souladu s platnou legislativou.¹² Jak však konstatuje Sochůrek, podmínky VTOS jsou však nezdědká nahlíženy spíše jako desocializační, než že by vedly k resocializaci odsouzeného, což je záměrem VTOS.¹³

1.3 Průběh výkonu trestu odnětí svobody

Podle vyhlášky č. 345/1999 Sb. dochází po přijetí do věznice k ověření totožnosti odsouzeného, dále je provedena osobní prohlídka a realizována jsou také potřebná hygienická a protiepidemická opatření. Odsouzený si u sebe může ponechat písemnosti spojené s trestním řízením a další úřední písemnosti, též osobní fotografie, dopisy, knihy,

¹¹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 12a, 12b.

¹² Tamtéž, § 2, odst. 1, 2.

¹³ SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. III. díl, Negativní jevy ve vězení*. Liberec, Technická univerzita v Liberci, 2007, s. 6. ISBN 978-80-7372-205-0.

hodinky, pokud neobsahují komunikační nebo záznamové zařízení. Může mít u sebe též psací potřeby, snubní prsten, elektrický holicí strojek, základní hygienické potřeby. Peníze a další cennosti jsou na žádost odsouzeného uloženy ve věznici, společně s doklady osobní totožnosti.¹⁴

Výkon trestu odnětí svobody je spojen s omezením některých práv a svobod. Jejich výčet je podán v zákoně č. 169/1999 Sb., kdy se jedná o omezení práva a svobody na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, svobodu pohybu a pobytu, zachování listovního tajemství a tajemství jiných písemností, záznamů a zpráv a právo svobodné volby povolání. Navíc se odsouzení nemohou účastnit stávky, sdružovat se ve spolcích či jiných sdruženích, zakládat odborové organizace, podnikat nebo provozovat jinou hospodářskou činnost. Nemohou ani svobodně volit poskytovatele zdravotních služeb a zdravotnické zařízení pro sebe (v případě matky, která je ve VTOS společně se svým dítětem, je toto omezení platné i pro dané dítě), podobně nemohou zakládat politické strany nebo hnutí.¹⁵

Co se týče dalších práv odsouzených, dle zákona č. 169/1999 Sb. se jedná o zajištění saturace základních potřeb. Odsouzeným je poskytována strava, dle možností se zohledněním jejich kulturních nebo náboženských požadavků. K dispozici mají oděv, lůžko, uzamykatelnou skříňku, mají právo na osmihodinový spánek, přiměřené volno a procházku alespoň v rozsahu jedné hodiny. K dispozici je sociální poradenství, zdravotní péče, včetně specifík plynoucích z případného zdravotního postižení. Odsouzený smí dle téhož zdroje dostávat korespondenci, nicméně ta je kontrolována, mimo jiné i z hlediska průniku nepovolených návykových látek do věznice. Odeslanou korespondenci hradí odsouzený, přičemž pokud k tomuto nemá finanční prostředky, v případě korespondence směřované obhájci a dalším vymezeným osobám dochází k její úhradě ze strany věznice. Pokud není ohrožena bezpečnost nebo omezena práva jiných osob, smí odsouzený telefonicky kontaktovat blízké osoby, a to v čase vymezeném vnitřním řádem věznice. Možností je dle téhož zdroje i kontakt s jinými než blízkými osobami, pokud takový kontakt přispívá k nápravě odsouzeného. Dále se jedná o práva návštěv, v limitu tří hodin během jednoho kalendářního měsíce. Většinou se jedná o osoby blízké, v maximálním počtu čtyř osob během jedné návštěvy, kdy se do tohoto

¹⁴ Vyhláška č. 345/1999 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 4, odst. 1-4.

¹⁵ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 27, odst. 1, 2, 3.

počtu zahrnují i nezletilé děti. V určitých případech se může návštěva konat i mimo věznici. Odsouzení mají také právo na duchovní a sociální služby, mohou si objednávat knihy, časopisy, zapůjčovat si je ve věznici, stejně jako společenské hry. Jak je dále v tomto zákoně uvedeno, nejméně jednou týdně si smí odsouzený nakupovat v prodejně věznice potraviny a věci osobní potřeby nebo věci pro zájmovou a vzdělávací činnost. Ředitel věznice může určit maximální limit úhrady pro jeden nákup. Jednou za 6 měsíců smí odsouzený přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby, s hmotností do 5 kg. Balíčky jsou také kontrolovány zaměstnanci Vězeňské služby. Pokud by balíček obsahoval nepovolené položky, jsou zabaveny a je s nimi naloženo dle právních předpisů, případně, je-li to možné, jsou odeslány na náklady odsouzeného odesílateli. Odsouzený nesmí mít během VTOS u sebe finanční prostředky. Pokud by byly zaslány v balíčku, jsou převedeny na účet odsouzeného. Ve vymezených případech mohou být z účtu odsouzeného čerpány prostředky na úhradu např. poskytnuté zdravotní péče, která není hrazena z veřejného zdravotního pojištění. Odsouzený má právo podávat stížnosti a žádosti, má též právo na poskytnutí právní pomoci svým advokátem, a to do 24 hodin od podání žádosti odsouzeným.¹⁶

Odsouzení mají pochopitelně nejen práva, ale i povinnosti. K základním povinnostem patří dle zákona č. 169/1999 Sb. dodržování stanoveného pořádku a kázně, plnění pokynů a příkazů zaměstnanců Vězeňské služby. Pokud je odsouzenému přidělena práce a není-li uznán dočasně práce neschopným nebo pokud není během VTOS uznán jako zdravotně nezpůsobilý, je povinen pracovat. K dalším základním povinnostem patří dle téhož zdroje plnění úkolů vyplývajících z programu zacházení, šetrné hospodaření se svěřenými věcmi, dodržování zásad slušného jednání a též dodržování ustanovení, která jsou obsahem vnitřního řádu věznice. V zájmu zajišťování vnitřního pořádku ve věznici je odsouzený povinen podrobit se osobní a další prohlídce, včetně věcí uschovaných v uzamykatelné skříňce, od níž musí předat náhradní klíč pověřenému zaměstnanci Vězeňské služby. Nutné je také podrobit se lékařské prohlídce (vstupní, periodické, mimořádné, výstupní), včetně nezbytných diagnostických a laboratorních vyšetření a očkování. Podobně je dle téhož zdroje odsouzený povinen podrobit se vyšetření, zda neužil návykovou látku a pokud je její užití zjištěno, musí uhradit náklady spojené s daným vyšetřením. Povinností je také podrobení se opatření spojených s potlačením

¹⁶ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 16-26.

výroby, držení nebo zneužívání návykových látek a jedů ve věznici. Ve věznici je zakázáno vyrábět, přechovávat, konzumovat návykové látky, což platí i pro alkohol. Výjimku představuje kouření (tj. nikotin jako návyková látka), které je možné ve vyhrazených prostorách věznice. Zákaz se týká také dle tohoto zákona přechovávání, rozšiřování tiskovin a jiných materiálů, které směřují k potlačení práv a svobod člověka, násilí. Zákaz se vztahuje i na šíření materiálů obsahujících popis výroby návykových látek. Ve věznici je též zakázán gambling, tetování (včetně držení pomůcek k tetování). Nelze ani bez souhlasu Vězeňské služby prodávat, směňovat nebo darovat věci, které má odsouzený ve věznici v držení. V tomto zákoně je dále vymezeno, že pokud má odsouzený příjem (důchod, výsluhový příspěvek, příjem podléhající dani z příjmu), musí to ohlásit, neboť z těchto prostředků je nutné hradit náklady výkonu trestu. Odsouzený je povinen hlásit okolnosti, které mohou vést k vážnému ohrožení jeho osoby, jiné osoby, věznice. Jestliže odsouzený neplní své povinnosti a k nápravě nepostačí výzva nebo napomenutí, má Vězeňská služba možnost v takovém případě použít v nezbytném rozsahu prostředky povolené zákonem.¹⁷ Pracovníci Vězeňské služby musí při užití donucovacích prostředků dbát vždy na to, aby jejich volba odpovídala situaci a vězni nebyla způsobena újma nepřiměřená tomu, jak vězeň jedná a jaká rizika z jeho chování vyplývají.¹⁸

Lze také doplnit, že odsouzení mají možnost získat nebo rozšířit v rámci VTOS své vzdělání, přičemž jedná-li se o denní studium, je toto studium dle zákona č. 169/1999 Sb. posuzováno jako zařazení do práce. Trest má být nápravný, k čemuž slouží velkou měrou tzv. programy zacházení. Jejich cílem je dle téhož zdroje připravit odsouzeného na soběstačný život po skončení VTOS. Program zacházení se zpracovává na základě dostupných informací o odsouzeném, ve spolupráci s orgánem sociálního zabezpečení. Je-li k dispozici více programů, odsouzený si z nich může vybrat. V daném zákoně je dále uvedeno, že je součástí programu zacházení zaměstnávání odsouzeného (alternativou je pracovní terapie, studium). Nejméně tři měsíce před propuštěním je program zacházení aktualizován, s ohledem na optimální přípravu odsouzeného na život mimo věznici.¹⁹

¹⁷ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 28, odst. 1-3.

¹⁸ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, § 18, odst. 3.

¹⁹ Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, § 34, § 40, odst. 2., § 41.

2 PROBLEMATIKA NÁVYKOVÝCH LÁTEK

Druhá kapitola práce přibližuje téma návykových látek. Nejprve je podán základní popis toho, co je to návyková látka, uvedeny jsou různé druhy klasifikací návykových látek. Zmíněny jsou také výsledky výzkumů, které mapovaly konzumaci drog ve vězení. Nejčastěji užívané látky ve výkonu trestu odnětí svobody jsou charakterizovány v závěru kapitoly.

2.1 Dělení návykových látek

Návykové látky (drogy) jsou látkami mající psychotropní efekt (tj. modifikují prožívání) a též potenciál závislosti (dlouhodobé a pravidelné užívání může vést k závislosti, což mimo jiné znamená, že nad jejich užíváním ztrácí jedinec kontrolu).²⁰ Vlastnosti návykových látek se liší v závislosti na jejich farmakologických vlastnostech: některé (např. heroin) mohou např. vyvolat závislost již po několika týdnech pravidelného užívání, zatímco u jiných (např. marihuany) až po mnoha letech.²¹

Základní dělení návykových látek se týká jejich členění do dvou skupin, kterými jsou návykové látky měkké či lehké (alkohol, tabák, marihuana) a dále návykové látky tvrdé nebo těžké (pervitin, heroin atd.),²² přičemž za vhodnější se považuje v tomto případě rozlišování návykových látek s rizikem přijatelným a nepřijatelným.²³ Lze doplnit, že většina měkkých návykových látek je legálních. Tvrdé návykové látky jsou nelegální.

Uvést lze také klasifikaci návykových látek podle Zábranského, který akcentuje hledisko vzniku. Rozlišovány jsou tak návykové látky přírodní, semisyntetické a syntetické. K přírodním návykovým látkám patří např. konopné produkty, psychoaktivní houby či opium, což je sušená maková šťáva. Celkem v přírodě existuje více než 2 500 psychoaktivních rostlin a hub. Syntetické návykové látky jsou vyrobeny

²⁰ MINAŘÍK, Jakub a Vladimír KMOCH. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil a kol. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2015, s. 49. ISBN 978-80-247-4331-8.

²¹ HOSÁK, Ladislav, HRDLIČKA, Michal, LIBIGER, Jan a kol. *Psychiatrie a pedopsychiatrie*. Praha: Karolinum, 2015, s. 143. ISBN 978-80-246-2998-8.

²² BĚLÍK, Václav, HOFERKOVÁ, Stanislava, KRAUS, Blahoslav a kol. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017, s. 20. ISBN 978-80-271-0599-1.

²³ Tamtéž, s. 20.

uměle, člověkem. Z jejich zástupců uvádí autor pervitin, taneční drogy (např. extáze), těkavé látky. Semisyntetické látky jsou zastoupeny heroinem, morfinem či kokainem.²⁴

Hamplová podává výčet další klasifikace drog, a to dle jejich účinku, kdy jsou rozlišovány následující skupiny návykových látek:

- halucinogeny: halucinogeny mohou být přírodní i syntetické. Zástupcem syntetických halucinogenů je Diethylamid kyseliny lysergové (dále jen LSD), který má velmi intenzivní účinky již při malých dávkách. K přírodním patří lysohlávky s účinnou látkou psilocybin, jed obsažený v muchomůrce červené či ropuší jed. U halucinogenů je problematický nepředvídatelný a rychlý nástup jejich účinků. K psychickým účinkům patří např. euforie, záchvaty smíchu, ale též deprese, smutek, úzkost, halucinace, paranoia, depersonalizace, změněné vnímání času, tvarů, barev, chutí. Z tělesných účinků se může jednat o závratě, nevolnost, zvracení, zvýšení krevního tlaku. Velkým rizikem jsou u nich tzv. flashbacky, kdy se člověku vrací pocity prožité při užití drogy, a to i mnoho měsíců poté, co jedinec s konzumací halucinogenů přestal. Jak však autorka dodává, flashbacky se vyskytují i u jiných drog (např. pervitin, extáze, marihuana). Dalším velkým úskalím je nemožnost zcela odhadnout vhodnou dávku. Nastat tedy může i předávkování, které může vést k zástavě dechu i zástavě srdce, jedinec může umřít;
- konopné drogy: v České republice či obecně v Evropě jsou dle autorky právě konopné drogy ty, které jsou z nelegálních drog nejčastěji užívány. Nejčastěji je užíváno konopí, a to jako marihuana nebo hašiš. Psychoaktivní látkou je tetrahydrocannabinol (dále jen THC), jejíž množství se může v rostlinách značně lišit;
- opiáty: opiáty jsou řazeny k návykovým látkám s tlumivým účinkem. Patří k nim opium, heroin, morfin, kodein, benzodiazepiny, barbituráty, tedy do této skupiny patří i některé předepisované léky, které mohou být zneužívány, a to vlivem jejich potenciálu závislosti. Opium patří dle autorky k nejdéle známým drogám. Užívalo se jako silné analgetikum již ve starověku. Závislost na opiu vzniká tělesná i psychická. Nejvíce návykový je heroin, tzv. heroinismus je navíc považován za jednu z nejzávažnějších toxikomanií. Zpočátku se při užití

²⁴ ZÁBRANSKÝ, Tomáš. *Drogová epidemiologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, s. 15. ISBN 80-244-0709-4.

dostavuje euforie, zklidnění, dále se však dostavuje také nevolnost, hučení v uších, dýchání je povrchní. Při dlouhodobém užívání nastává degradace osobnosti, nikoliv však intelektu. Velmi jsou sníženy volní vlastnosti, dochází ke ztrátě libida, potence, častá je nespavost, podrážděnost, která se střídá s apatií. Běžné jsou děsivé halucinace. S jejich zvýšenou konzumací souvisí nezdravá životospráva, dostavuje se celkové vyčerpání a typická je extrémní vyhublost;

- stimulancia: název této skupiny je odvozen od stimulace centrální nervové soustavy. Zvyšuje se psychomotorické tempo, bdělost, zlepšuje se nálada, mizí pocit hladu, zrychluje se myšlení, dostavuje se zvýšená schopnost vcítit se do druhého. Ke stimulanciím patří kokain, pervitin, extáze, efedrin, kofein a nikotin jako legální drogy. Při intoxikaci dochází k poruchám vnímání, euforii, vzniká pocit zvýšené energie, bdělosti, patrná je megalomanie, nápadná družnost, nebo naopak odmítání kontaktu. Dostavuje se také hrubost až agresivita, afektivní labilita, halucinace, paranoidní myšlení, poruchy koncentrace. Stimulancia způsobují v rovině somatické zvýšení srdeční činnosti, pocení, nauzeu, psychomotorický neklid, agitovanost, svalovou slabost, křeče. U dlouhodobých konzumentů se objevuje toxická psychóza, pro kterou je charakteristická paranoia, doprovázená halucinacemi. Závislý může spáchat v důsledku těchto soustavných prožitků sebevraždu, či je odvezen na psychiatrii;
- inhalační drogy: jiné označení jsou těkavé drogy. Patří k nim rozpouštědla, ředidla, lepidla, éter, rajský plyn. Inhalační drogy mají velmi nepříznivý vliv na centrální nervovou soustavu, dochází ke snížení intelektu, resp. nastává atrofie mozku, vzniká demence. Nezřídka však konzumace těkavých látek končí smrtí jedince, a to zejména v případech, kdy si pro zesílení účinku dá jedinec na hlavu igelitový pytlík, udusí se tak, případně nastává vdechnutí zvratků.²⁵

²⁵ HAMPLOVÁ, Lidmila. *Veřejné zdravotnictví a výchova ke zdraví: pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2019, s. 36-40. ISBN 978-80-271-0568-7.

2.2 Popis návykových látek nejčastěji užívaných ve výkonu trestu odnětí svobody

Návykové látky se ve vězení vyskytují, odsouzení k nim mají přístup, byť omezený, přičemž jak bylo zmíněno v první kapitole práce, v rámci VTOS není dovoleno užívat drogy.

Jak uvádějí Chomynová a Řeháček, první reprezentativní studii, zaměřenou na konzumaci drog ve vězení, provedla společnost Median v roce 2010, a to na popud Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti, ve spolupráci s Generálním ředitelstvím Vězeňské služby. Výzkum byl proveden na vzorku 1 668 vězňů ze všech věznic, s výjimkou Vazební věznice Teplice. Z výzkumu vyplynulo, že jakoukoliv nelegální drogu užilo během VTOS 18,6 % respondentů. Převažoval alkohol (14,3 %), marihuana či hašiš (14,5 %), pervitin nebo obecně amfetaminy (12,5 %), tlumivé léky bez předpisu (11,6 %).²⁶ Grohmannová uvádí, že se tato studie opakuje každé dva roky, autorka uvádí výsledky za rok 2014, kdy se tohoto šetření zúčastnilo 1 751 osob. Obdobně jako ve studii z roku 2010, také v roce 2014 vězni přiznávali v rámci VTOS užití alkoholu (15,4 %), stejně jako ve studii z roku 2010 se alkohol umístil na pomyslném druhém místě. Zatímco v roce 2010 získal prvenství hašiš či marihuana, v roce 2014 se jednalo o pervitin nebo jinou formu amfetaminu (15,6 %). Marihuanu či hašiš uváděli vězni v roce 2014 až jako třetí v pořadí (13 %). Na čtvrtém místě se též umístily stejně jako v roce 2010 tlumivé léky získané bez receptu.²⁷ V dalším, navazujícím výzkumu, v roce 2016 se šetření zúčastnilo 1 815 osob ve VTOS. Výsledky jsou prezentovány pouze u osob, které ve VTOS pobývaly v době výzkumu minimálně jeden měsíc, zjišťována byla prevalence užití návykové látky za posledních 30 dní. Nejčastěji byl uváděn alkohol (7,3 %), dále marihuana či hašiš (6,2 %), pervitin/amfetaminy (5,6 %) a léky na uklidnění nebo nespavost (3,8 %).²⁸

Alkohol je drogou legální a jak popisují Minařík a Kmoč, alkohol vzniká kvašením cukrů. Alkohol byl užíván již ve starověku. Alkohol je látkou toxickou, působí

²⁶ CHOMYNOVÁ, Pavla a Michal ŘEHÁČEK. Drogy a vězni v ČR. *Zaostřeno*, 2011, roč. 9, č. 6, s. 12. ISSN 2336-8241.

²⁷ GROHMANNOVÁ, Kateřina. *Užívání drog ve věznicích*. [online] Praha: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, 2016, s. 15 [cit. 2021-09-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/soubor/drogy-a-vezni-pdf.aspx>.

²⁸ GROHMANNOVÁ, Kateřina. Užívání návykových látek a hraní hazardních her ve vězeňské populaci ČR. *Zaostřeno*, 2017, roč. 15, č. 6, s. 8. ISSN 2336-8241.

i neurotoxicky. Průměrná spotřeba alkoholu v ČR na 1 obyvatele činí 10 litrů, užíván je častěji muži. Alkohol se užívá per os, jeho maximální účinnost je 60-90 minut po požití. K projevům patří nejčastěji prostá opilost, kdy se na počátku dostavuje zlepšení nálady, zvyšuje se pocit energie, sebevědomí, ztrácejí se zábrany, snižuje se kritičnost, posléze nastupuje únava, dochází k útlumu a spánku. Alkohol působí ve vyšších dávkách tlumivě, v nižších stimulačně, přičemž nebývá nezvyklé agresivní jednání, dochází tak k rizikovému chování, kdy opilý člověk může druhého zranit nebo i zabít, může však ublížit i sám sobě (úrazy nebo sebevražda). V somatické rovině uvádějí autoři narušení rovnováhy, zpomalení reakčního času, nevolnost, zvracení. Zároveň se však při dlouhodobé konzumaci objevují i dlouhodobé negativní účinky: poškození gastrointestinálního traktu (průjmy, poruchy trávení, jaterní cirhóza, nádorové bujení, vznik diabetes, malnutrice), postižen bývá také kardiovaskulární systém, dostávají se deprese, poruchy spánku. Vzniknout může i psychotická porucha, poruchy paměti jsou důsledkem demence, která též může vzniknout na základě alkoholismu. U mužů nastává impotence, u těhotných žen může dojít k závažnému poškození plodu, a to zejména v souvislosti s fetálním alkoholovým syndromem. Odvykací stav bývá náročný, někdy se může dostavit i delirium tremens, u nějž bývá i vysoká mortalita. Pro delirium tremens jsou charakteristické halucinace drobného hmyzu, zvířat, halucinace mohou být i scénické. Jedinec je dezorientovaný, prožívá bludy s paranoiou, mívá křeče.²⁹

Ve vězení ovšem dochází častěji ke konzumaci alkoholu, který si odsouzení sami vyrábějí (nazýván bývá kváska). Nejčastěji dochází ke kvašení ovoce, kompotů, rozinek apod., a to s droždím nebo i bez něj. Proces kvašení probíhá s užitím droždí 3-5 dnů, bez nich trvá déle, a to 2-3 týdny. Po celou dobu je nutné zajistit, aby pracovníci Vězeňské služby činnost neodhalili. Odsouzení však dokážou být velmi vynalézaví, alkohol dokážou vyrobit např. z dezinfekce.³⁰

Marihuana a hašiš se získávají z konopí. Hosák, Hrdlička, Libiger a kol. zmiňují, že je hašiš pryskyřicí na samičích rostlinách. V hašiši je až 30 % psychoaktivních látek, zatímco v květech a listech jen 5-12 %. Podíl psychoaktivních látek v hašišovém oleji dosahuje 60 %. Marihuana se kouří, do krve se z ní psychoaktivní látky dostávají

²⁹ MINAŘÍK, Jakub a Vladimír KMOCH. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil a kol. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2015, s. 51-53. ISBN 978-80-247-4331-8.

³⁰ ANON. Zápisky českého vězně: Vánoce ve vězení zpřijemňuje kváska, do nálady vás dostanou už dva hrníčky. *Reflex*. [online] 2019 [cit. 2021-09-04]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/98968/zapisky-ceskeho-vezne-vanoce-ve-vezeni-zprijemnuje-kvaska-do-nalady-vas-dostanou-uz-dva-hrnicky.html>.

přibližně po 30 minutách, přičemž 20 % zůstává v krvi až 5 dní, zcela z těla stopy po kouření marihuany mizí za 30 dní. Kanabis může být konzumován také v pití nebo jídle. Tolerance na látku v těle narůstá. Při akutní intoxikaci se dostavuje zostření vjemů, poruchy orientace, nemotivovaný smích, též ale i agresivita. Celkově podle autorů dochází k uvolnění a euforii. Na rozdíl od alkoholu po konzumaci kanabis nenastává kocovina. Při dlouhodobém užívání se objevuje tzv. apaticko-hypobulický syndrom (snížená vůle, zvýšená apatie), též kognitivní porucha paměti, narušení chápavosti, logického myšlení, objevují se i poruchy osobnosti. Závislost bývá spíše psychická, ovšem může být i somatická. Abstinenční syndrom se projevuje poruchami spánku, podrážděností, poklesem hmotnosti, potížemi v oblasti gastrointestinálního traktu. Při vysazování se tak někdy užívají anxiolytika. Často je kanabis označován jako startovací droga, tj. konzument později přechází na jiné, tvrdé drogy.³¹

Pervitin vyvolává podle Hamplové euforii, zrychlení psychomotorického tempa, zvyšuje sebedůvěru. Organismus se stává neobyčejně výkonný, při dlouhodobém užívání ovšem nastává opačný efekt, jedinec potřebuje drogu, aby mohl zvládat základní životní úkony. Tím, že se ovšem zprvu dostaví přival energie, jejíž využití bývá maximální, i bez spánku po několik dní, následuje velká únava, spánek, nastat může celkové vyčerpání organismu. Při intoxikaci se může objevovat zvýšená potřeba kontaktu, nebo naopak zesílená potřeba být sám, což může být provázeno agresivitou. Chování je stereotypní, dostavují se halucinace, bludy, narušeno je chování.³²

Zneužívání léků se týká zejména opioidů, benzodiazepinů, které se používají jako analgetika, hypnotika, anxiolytika. Vedou k uvolnění, snížení svalového napětí, potlačují bolest, strach, zklidňují. Jsou zneužívány pro vyvolání pocitu euforie, povzbuzení, zlepšení nálady, zvýšení vzrušení, paradoxně i pro zvýšení aktivity. U všech těchto léků se objevuje závislost, a to fyzická i psychická. Slabým opioidem je kodein (součástí léků na kašel), jeho účinek se zvyšuje v kombinaci s paracetamolem. Kodein byl volně dostupným lékem na území dnešní ČR až do roku 1987. Závislí z něj vyráběli braun, tj. roztok sytě hnědé barvy, který byl aplikován injekčně, s čímž se pojil a pojí i přenos infekčních chorob (HIV, žloutenka). Součástí směsi byly však vlivem výroby i další látky (jod, fosfor, těžké kovy, chemické sloučeniny), poškozující vnitřní orgány, svaly,

³¹ HOSÁK, Ladislav, HRDLIČKA, Michal, LIBIGER, Jan a kol. *Psychiatrie a pedopsychiatrie*. Praha: Karolinum, 2015, s. 163-164. ISBN 978-80-246-2998-8.

³² HAMPLOVÁ, Lidmila. *Veřejné zdravotnictví a výchova ke zdraví: pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2019, s. 39. ISBN 978-80-271-0568-7.

způsobující gangrény. Pro substituční léčbu se užívá i v ČR opioid metadon. Z benzodiazepinů byl nejvíce zneužívaný Rohypnol, užití vedlo i ke smrtelným případům. Rohypnol dnes již není předepisován, jak tomu bylo v minulosti, v současné době je nahrazen Rivotrilem.³³

³³ NECHANSKÁ, Blanka, MRAVČÍK, Viktor a Petr POPOV. *Zneužívání psychoaktivních léků v České republice – Identifikace a analýza zdrojů dat*. Praha: Úřad vlády ČR, 2012, s. 15-16, 23-25. ISBN 978-80-7440-073-5.

3 NÁVYKOVÉ LÁTKY VE VĚZEŇSTVÍ

Závěrečná kapitola teoretických východisek se zaměřuje na způsob distribuce drog do vězení, monitoring užívání návykových látek odsouzenými, možnosti Vězeňské služby ČR, jak výskyt a užívání návykových látek odsouzenými eliminovat. Popsána jsou také hlavní rizika spojená s užíváním návykových látek ve VTOS. V závěru kapitoly je věnována pozornost odborné práci s vězni v souvislosti s problematikou návykových látek.

3.1 Přístup k návykovým látkám ve vězeňství

Z šetření provedeného agenturou PPM Factum Research, a to jako 5. vlny dotazníkové studie užívání návykových látek mezi vězni ve VTOS, vyplynulo, že míra zkušenosti s návykovými látkami mezi vězni je vysoká, přičemž vězňům se daří získávat nelegální drogy i v rámci VTOS. Někdy v životě během VTOS užilo drogu 21 % odsouzených, kdy se nejčastěji jednalo o alkohol vyrobený ve věznici, dále o léky bez lékařského předpisu a konopné látky. Tyto informace jsou k dispozici na základě vyšetření prováděné u vězňů praktickými lékaři, dále z orientačně prováděných toxikologických testů a záchytu drog ve věznicích. Z téhož výzkumu vyplynulo, že bylo v roce 2018 na návykové látky testováno 31 062 vězňů, ať již v rámci VTOS, nebo během výkonu vazby. Pozitivní výsledek na nealkoholové drogy byl zjištěn u 6 % vězňů, kdy se nejčastěji jednalo o pervitin, konopné látky a tramadol. Celkem 11 % osob, u nichž byl zjištěn pozitivní výsledek, užilo v rámci VTOS i více nelegálních drog.³⁴

Z *Koncepce vězeňství do roku 2025* vyplývá, že v roce 2013 evidovala Vězeňská služba ČR celkem 82 záchytů návykových látek ve vězení. V 38 případech se jednalo o pervitin, dále o konopné látky. Drogy byly zajištěny především v rámci kontroly korespondence pro vězně, v menší míře také při kontrole samotných vězňů. Vykázány byly také dle téhož zdroje 3 nálezy alkoholu a 10 nálezů léků s obsahem návykových látek. Při kontrolách bývají využíváni psi vycvičení pro tyto případy. V tomto dokumentu je také explicitně uvedeno, že je nereálným cílem, aby se drogy do věznic nedostávaly, a to mimo jiné i proto, že Vězeňská služba ČR nemá optimální podmínky pro záchyt drog ve vězení. V dokumentu je zdůrazněno, že Vězeňská služba ČR nedisponuje v této oblasti

³⁴ MRAVČÍK, Viktor a kol. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018*. Praha: Úřad vlády ČR, 2019, s. 68. ISBN 978-80-7440-237-1.

potřebným technickým zázemím, nemá dostatek adekvátně vycvičených psů, chybí novější monitorovací zařízení, navíc drogy vězňům poskytují i pracovníci věznic.³⁵ Zatímco v roce 2013 disponovala Vězeňská služba ČR celkem 101 vycvičenými psy pro tyto účely, v roce 2020 se jednalo pouze o 85 psů, v roce 2016 se jednalo jen o 78 služebních psů.³⁶

Způsobů, jak se návykové látky do věznic dostávají, existuje velmi mnoho, přičemž vynalézavost vězňů a těch, co jim pomáhají, je značná, navíc jsou využívány i technologické pokroky. Mluvčí Vazební věznice Ostrava Bílková v rozhovoru s Perdochem uvádí, že časté je pašování drog návštěvami (předání např. papírových kapesníků, mezi nimiž je droga ukryta, ale též např. v rámci polibku na rozloučenou na konci návštěvy), korespondencí (v balíku, např. v jedné z baterií, v zubní pastě, mýdle, v cigaretách nebo pod nalepenou poštovní známkou),³⁷ novým způsobem je také využívání dronů, které vnesou do areálu věznice drogy rychle, na což nemůže Vězeňská služba ČR dostatečně rychle zareagovat.³⁸ Velmi často vede cesta návykových látek do věznic přes pracující vězně, kteří je pronášejí i přes prováděné kontroly do věznic, kde je mohou dále distribuovat.³⁹

Co se týče počtů zneužití návykových látek ve věznicích v poslední době, data lze čerpat ze Statistických ročenek Vězeňské služby České republiky. Ze Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky z roku 2018 vyplynulo, že zneužití návykových látek

³⁵ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. [online] 2016, s. 93 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

³⁶ MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky*. [online] 2020, s. 189 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

³⁷ PERDOCH, Jaroslav. *Jak se pašují drogy za mříže? Třeba polibkem*. [online] 2015 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: https://moravskoslezsky.denik.cz/zpravy_region/jak-se-pasuji-drogy-za-mrize-treba-polibkem-20150531.html.

³⁸ ANON. *Zápisky českého vězně: Drony mohou do věznic tajně dopravit vše. Dopisy, drogy i zbraně*. *Reflex*. [online] 2019 [cit. 2021-09-04]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/101480/zapisky-ceskeho-vezne-drony-mohou-do-veznic-tajne-dopravit-vse-dopisy-drogy-i-zbrane.html>.

³⁹ SCHINDLOVÁ, Monika. *Razie ve věznicích*. [online] 2017 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/razie-ve-veznici.aspx>.

bylo zjištěno u 1 284 odsouzených,⁴⁰ v roce 2019 se jednalo o 1 435 odsouzených⁴¹ a v roce 2020 se jednalo o 1 027 odsouzených.⁴²

3.2 Rizika spojená s užíváním návykových látek ve VTOS

Rizika spojená s užíváním návykových látek ve VTOS se v zásadě nijak výrazněji neliší od rizik spojených s užíváním návykových látek mimo VTOS. Nicméně je zřejmé, že následky mohou být odlišné. Grohmannová cituje výsledky Evropského monitorovacího střediska pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA), z nichž vyplývá, že jsou věznice značně rizikovým prostředím. Negativními faktory jsou v tomto ohledu „*přehlnutost věznic, nevyhovující hygienické podmínky, nedostupnost nebo omezená dostupnost zdravotních a sociálních služeb, stres, hostilita, násilí*“. Ve věznicích je poměrově oproti celé populaci více uživatelů drog.⁴³ Všechny tyto faktory lze vnímat jako rizikové pro užití drog, ale též rizikové v případě následků plynoucích z jejich užití nebo opakovaného užívání, kdy např. dostupnost sociálních služeb pro osoby závislé na návykových látkách je tedy oproti civilnímu životu mnohem nižší.

Hobstová popisuje hlavní rizika spojená s fyzickým zdravím. Ta se týkají zejména injekčních drog. V souvislosti s manipulací s jehlami a dalšími pomůckami k přípravě injekčně užívaných drog nastává vlivem nezajištění patřičných sterilních podmínek přenos virových infekcí (hepatitida B, C a virus HIV), přičemž k jejich přenosu může docházet nejen při injekční aplikaci návykové látky, ale též při nechráněném pohlavním styku nebo tetování. Akutní hepatitida C může přejít v její chronickou variantu. Infekcí bývají zasaženy i měkké tkáně a kůže.⁴⁴ K dalším rizikům, a to nejen v souvislosti s injekčním užíváním návykových látek, patří předávkování, snížená imunita, časté

⁴⁰ MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky*. [online] 2018, s. 160 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2018.pdf>.

⁴¹ MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky*. [online] 2019, s. 166 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2019.pdf>.

⁴² MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky*. [online] 2020, s. 178 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

⁴³ GROHMANNOVÁ, Kateřina. Užívání návykových látek a hraní hazardních her ve vězeňské populaci ČR. *Zaostřeno*, 2017, roč. 15, č. 6, s. 1. ISSN 2336-8241.

⁴⁴ HOBSTOVÁ, Jiřina. Drogová závislost a infekční nemoci. *Medicina pro praxi*, roč. 7, č. 10, s. 368-370. ISSN 1214-8687.

bývají potíže v sexuální oblasti či poruchy kardiovaskulárního systému. Dostavit se mohou též epileptické záchvaty, zhoršuje se kvalita chrupu.⁴⁵

Nešpor a Müllerová uvádějí kromě rizik spojených s poškozením fyzického zdraví také dopady užívání návykových látek na rovinu psychickou. S užíváním návykových látek se pojí také agresivita, nepříjemné stavy při tzv. dojezdech, objevit se mohou deprese či jiné psychické poruchy nebo dílčí symptomy psychických onemocnění, jakými jsou halucinace nebo bludy. Po užití návykové látky může být jedinec impulzivnější, tedy snižená je volní regulace, objevuje se ukvapené jednání. Typická je náladovost, potřeba získat drogu, suicidální tendence a také stavy úzkosti. Dlouhodobá konzumace drog nutně vede k selhávání v sociální oblasti, kdy se zhoršují či rozpadají existující mezilidské vztahy, závislý přichází o zaměstnání, v prožívání a myšlení dominuje droga, potřeba ji získat a užít.⁴⁶ Tyto následky tedy mohou vést např. k tomu, že odsouzený nedostatečně dodržuje pravidla ve VTOS, může být nebezpečný pro sebe i své okolí.

Nebývá nezvyklé, že užívání či obchodování s návykovými látkami stojí v pozadí různých konfliktů mezi skupinami vězňů, dochází také k výrazné distribuci moci mezi skupinami vězňů, což opět zvyšuje riziko násilností. Příkladem je vzpoura v brazilské věznici, při níž zemřelo 57 vězňů, zajati byli také dozorcí. Gangy ve věznicích jsou hlavními aktéry obchodování s návykovými látkami ve věznicích.⁴⁷

Zmínit lze i dopady na odchod z věznice, ve smyslu eliminace rizika návratu zpět do věznice v souvislosti s dalšími odsouzeními. V *Zápiscích českého vězně*, uveřejněných jako svědectví o životě v českých věznicích, je prezentováno, jak problematická je práce s uživateli drog ve VTOS. Nabídka pomoci vězňům je velká. Sociální pracovníci mohou zajistit odsouzeným před propuštěním z VTOS ubytování, zaměstnání, nicméně jejich úsilí se neseťkává v kladnou odezvu. Je tak do jisté míry mařena jejich práce, vězni nekooperují s odborníky a většinou se také brzy do VTOS vracejí.⁴⁸

⁴⁵ NEŠPOR, Karel a Marie MÜLLEROVÁ. *Jak přestat brát (drogy). Svěpomocná příručka*. [online] Praha, 1999, s. 10 [cit. 2021-09-28]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/czpz/zavislosti/drogy/jak_prestat_brat_drogy.pdf.

⁴⁶ Tamtéž, s. 10.

⁴⁷ JAKŠIČOVÁ, Marie. *Gangy si v brazilské věznici vyřizovaly účty, přes padesát lidí zemřelo, 16 vězňům uřízli hlavu*. [online] 2019 [cit. 2021-09-28]. Dostupné z: https://www.irohlas.cz/zpravy-svet/brazilie-veznice-vzpoura-gang-drogy-umrti-preplnenost-veznic-vezni-kaznice_1907300833_mpr.

⁴⁸ ANON. *Zápisky českého vězně: Drogy, rozvrácený život, ztráta rodiny. Co vše hrozí po propuštění z vězení?* *Reflex*. [online] 2020 [cit. 2021-09-28]. Dostupné z: https://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/102501/zapisky-ceskeho-vezne-drogy-rozvraceny-zivot-ztrata-rodiny-co-vse-hrozi-po-propusteni-z-vezeni.html?fb_comment_id=4149341698472748_4149372615136323.

3.3 Odborná práce s vězni užívající návykové látky během výkonu trestu odnětí svobody

Jak je uvedeno ve *Výroční zprávě o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018*, prevence a léčba závislostí v praxi odpovídá tomu, jaké plány a předpoklady jsou v tomto ohledu uvedeny v *Koncepci vězeňství do roku 2025*. Dle dané výroční zprávy fungují v českých věznicích od roku 2016 adiktologové, v roce 2018 se jednalo o 15 adiktologů působících ve 12 věznicích, tj. ve třetině všech věznic, což je ovšem nedostatečné. Základní nástroje prevence jsou dle tohoto zdroje následující:

- bezdrogové zóny: jedná se o oddělené části věznic, které mají standardní nebo terapeutický program zacházení. V případě standardního programu je pozornost věnována především motivaci vězně k abstinenci, ve druhém případě je cílem motivovat vězně k léčbě, a to v rámci VTOS, nebo po jeho skončení. Bezdrogové zóny se standardním zacházením jsou ve všech věznicích, bezdrogové zóny s terapeutickým zacházením jsou jen ve třech věznicích;
- poradny drogové prevence: poradny se nacházejí též ve všech věznicích. V roce 2018 využilo tuto formu pomoci celkem 11 093 odsouzených, v roce 2017 se jednalo o 10 085 vězňů;
- specializovaná oddělení pro léčbu závislosti: tato oddělení existují ve 14 věznicích, v 11 z nich lze léčbu absolvovat dobrovolně. Možnost dobrovolné léčby využilo v roce 2018 celkem 702 osob, v roce 2017 se jednalo o 682 odsouzených. Ve 3 věznicích, v nichž dochází k absolvování soudem nařízené ochranné léčby, je k dispozici celkem 93 míst pro odsouzené. V roce 2018 absolvovalo tuto léčbu celkem 174 osob, v roce 2017 se jednalo o 196 odsouzených;
- substituční léčba: substituční léčbu mohlo v roce 2018 poskytovat 10 věznic, nicméně v praxi ji v daném roce provádělo jen 6 věznic. Hrazena je substituční léčba metadonem. Pokud odsouzený již tuto léčbu zahájil před VTOS, a to prostřednictvím buprenorfinu, může v ní pokračovat i ve věznici, nicméně musí si ji sám hradit;

- kooperace věznic s neziskovými organizacemi: v roce 2018 využilo tuto formu pomoci 9 726 odsouzených, intenzivní spolupráci (tj. 10 a více návštěv organizace během jednoho roku) vykázalo v daném roce celkem 31 věznic.⁴⁹

Kontroverzním tématem je přístup harm reduction, tj. takový přístup k užívání drog, který minimalizuje rizika plynoucí z užívání drog (tj. přenášení infekcí při injekčním užívání), a to jak pro závislého, tak i pro společnost (snižování ekonomických nákladů nutných na léčbu jedince s HIV, žloutenkou apod., které se u injekčních uživatelů drog přenáší).⁵⁰ Programy harm reduction, které jsou v některých zemích aplikovány, zahrnují edukaci vězňů v dané problematice, testování založené na dobrovolnosti, poradenské služby, distribuování kondomů a chlorových dezinfekčních přípravků, výměnu použitých jehel a stříkaček a nahrazující terapii.⁵¹ Bezplatná distribuce kondomů probíhá v 15 věznicích,⁵² nicméně výměna sterilních jehel a stříkaček možná není.⁵³ K dispozici nejsou ani nové postupy, jako např. využívání proškolených peer edukátorů pro práci s vězni v souvislosti s motivací k léčbě, edukací vězňů, či terapie zvládnání vzteku u závislých vězňů, která může zabránit jak užití drogy ve vězení, tak i pozdější opětovné trestné činnosti po propuštění z VTOS.⁵⁴

⁴⁹ MRAVČÍK, Viktor a kol. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018*. Praha: Úřad vlády ČR, 2019, s. 216-218. ISBN 978-80-7440-237-1.

⁵⁰ HOKYNEK, Anna, GEREGOVÁ, Markéta a Markéta ČTVRTEČKOVÁ. Kontaktní práce s uživateli drog. In NEPUŠTIL, Pavel a Markéta GEREGOVÁ (eds.). *Bez podmínek: Metody psychosociální podpory pro lidi užívající drogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 77. ISBN 978-80-210-9668-4.

⁵¹ PETROŠ, Ondřej (ed.). *Poziční dokument o drogách, věznicích a harm reduction*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2006, s. 20. ISBN 80-8634-76-5.

⁵² MRAVČÍK, Viktor a kol. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018*. Praha: Úřad vlády ČR, 2019, s. 219. ISBN 978-80-7440-237-1.

⁵³ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. [online] 2016, s. 100 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

⁵⁴ KOUBOVÁ, Michaela. *Vězení jsou živnou půdou pro drogy a infekce. Pomoci může terapie zvládnání vzteku či peer edukátoři*. [online] 2018 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/03/vezeni-jsou-zivnou-pudou-drogy-infekce-pomoci-muze-terapie-zvladani-vzteku-ci-peer-edukatori/>.

4 POPIS VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Čtvrtá kapitola práce je věnována popisu realizovaného výzkumného šetření. Nejprve je uveden cíl výzkumného šetření a formulované hypotézy. Stručně je také nastíněno, z jakých teoretických východisek a výzkumů na obdobné téma bylo při koncipování hypotéz vycházeno. Dále je přiblížena užitá metodika výzkumného šetření a v závěru kapitoly je charakterizován výzkumný soubor. Výsledky výzkumného šetření jsou prezentovány v kapitole páté.

4.1 Cíl výzkumného šetření a hypotézy

Cílem výzkumného šetření bylo analyzovat důvody užívání návykových látek vězni ve VTOS. Dílčím cílem bylo navrhnout doporučení pro posílení prevence užívání návykových látek ve VTOS.

Formulovány byly hypotézy (H) v tomto znění:

- H1: Podle více než 30 % respondentů jsou ve vězení nelegální drogy snadno dostupné.
- H2: Podle více než 30 % respondentů souvisí důvody užívání návykových látek ve VTOS se specifiky vězeňského prostředí.

Hypotéza H1 vycházela zejména ze zjištění uvedeném Chodymovou a Řeháčkem, že ve VTOS jsou nelegální drogy dostupné, zejména pervitin a konopné látky, což vyplynulo z výzkumu provedeného na vzorku 1 668 osob ve VTOS. Z toho počtu uvedlo 31 % respondentů, že jsou ve VTOS dostupné pervitin a marihuana.⁵⁵ V *Koncepci vězeňství do roku 2025* je též uváděno, že se drogy ve věznicích objevují, což je dáno jak vynalézavostí těch, kteří drogy do věznic pašují (návštěvy apod.), tak i nedostatkem personálu ve věznicích či osobním selháním některých příslušníků personálu věznic.⁵⁶ Lze tedy předpokládat, že i ve zkoumaném souboru osob ve VTOS budou zjištěny obdobné výsledky.

Co se týče hypotézy H2, vycházeno bylo zejména z výzkumu Marešové, Sochůrka a Válkové, provedeném na vzorku 436 odsouzených. Tito respondenti byli rozděleni do několika skupin. V souboru mladistvých osob, a to těch, které uvedly, že samy

⁵⁵ CHOMYNOVÁ, Pavla a Michal ŘEHÁČEK. Drogy a vězni v ČR. *Zaostřeno*, 2011, roč. 9, č. 5, s. 10. ISSN 1214-1089.

⁵⁶ MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. [online] 2016, s. 93 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

návykové látky ve VTOS ne užívají, zmiňovalo 62,4 % osob, že jsou návykové látky ve VTOS užívány z důvodů nudy, aby bylo možné vůbec VTOS přežít, aby vězni zapomněli na svoji situaci či si ji zpestřili. Z mladistvých, kteří přiznali užití drogy ve VTOS, uvedlo některý z těchto důvodů konzumace drog ve VTOS 22,2 %. Z osob dospělých, poprvé ve VTOS, uvedlo některý z těchto důvodů, a to ze skupiny vězňů, kteří vlastní konzumaci drogy ve vězení nepřiznali, 56,2 %, v případě vězňů poprvé ve VTOS, kteří se ke konzumaci drog ve vězení přiznali, se jednalo o 17,7 %. U osob, které již byly ve VTOS opakovaně, užití drogy ve VTOS nepřiznaly, se jednalo o 51,1 % osob a ze skupiny osob ve VTOS opakovaně, které konzumaci drog ve VTOS přiznaly, se jednalo o 40,9 % osob.⁵⁷

4.2 Metodika výzkumného šetření

Výzkumné šetření bylo koncipováno jako kvantitativní. Kvantitativní výzkumné šetření má dle Reichela využití v případě, že je zkoumán větší počet osob a je pracováno s fenomény, které lze kvantifikovat. K výhodám kvantitativního výzkumného šetření řadí autor rychlý sběr dat, rychlou analýzu dat pomocí statistických metod a možnost ověřování hypotéz.⁵⁸

Metodou výzkumného šetření byl dotazník vlastní konstrukce, jehož podoba je uvedena v oddílu příloh (Příloha A). Gavora uvádí, že je dotazník nejčastěji užívanou metodou ke sběru dat. Jeho tvorba musí vycházet z cíle výzkumného šetření, který má být dostatečně konkrétní a dosažitelný. V úvodu dotazníku doporučuje autor vysvětlit respondentům cíl výzkumného šetření, způsob vyplňování dotazníku, též vhodně respondenty motivovat k jeho vyplnění, a to např. zdůrazněním významu daného sběru dat. Jádro dotazníku tvoří vlastní položky, přičemž otázky, které jsou složitější nebo důvěrnější, by měly být umístěny na konci této střední části dotazníku. V závěru dotazníku je žádoucí respondentům poděkovat za jejich účast ve výzkumném šetření.⁵⁹

Tato doporučení byla dodržena. Konstrukce dotazníku vycházela z cíle výzkumného šetření a stanovených hypotéz. Otázky č. 1-5 se vážou k hypotéze H1,

⁵⁷ MAREŠOVÁ, Alena, SOCHŮREK, Jan a Jana VÁLKOVÁ. *Drogová problematika ve věznicích ČR a některých zahraničních věznicích*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 65. ISBN 80-86008-84-3.

⁵⁸ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, s. 40-41. ISBN 978-80-247-3006-6.

⁵⁹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 4. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 2008, s. 122-123. ISBN 978-80-223-2391-8.

otázky č. 6-8 se vážou k hypotéze H2. V závěru dotazníku jsou položky umožňující charakteristiku výzkumného souboru. Otázky v dotazníku byly převážně uzavřené. Dále se jednalo o položky polouzavřené a doplňující otázky byly koncipovány jako otevřené.

Před vlastní administrací dotazníku byl proveden předvýzkum, který by neměl být dle Dismana nikdy opomenut, neboť lze tímto způsobem ověřit nástroj, který má být ve výzkumném šetření užit, tedy i odhalit případné nedostatky.⁶⁰ Předvýzkum byl proveden na vzorku pěti osob ve VTOS, kdy autor práce využil svých kontaktů na personál věznic, který dotazník předal k vyplnění vybraným osobám ve VTOS, přičemž zohledněna byla i kritéria akcentovaná v položkách určených pro charakteristiku výzkumného souboru (tj. předvýzkumu se zúčastnily osoby, které jsou ve VTOS poprvé, ale též tzv. recidivisté, byly ve věku 25-58 let, přičemž někteří byli závislí na konzumaci návykových látek ještě před nástupem do VTOS a dvě tyto osoby také užily drogy v aktuálním VTOS). Na základě jejich zpětné vazby byly do dotazníku přidány doplňující otázky k položkám č. 3 a 10. Osoby, které se předvýzkumu zúčastnily, nebyly zahrnuty do výzkumného souboru.

Výzkumné šetření bylo provedeno v jedné z věznic v ČR. Z důvodu zachování anonymity není uveden přesný název věznice. Pro účely práce však lze doplnit, že se výzkumného šetření zúčastnili odsouzení zařazení soudem do zvýšené ostrahy a ostrahy vysokého stupně zabezpečení. Výzkumné šetření probíhalo v měsících září až říjen 2021. Dotazník předával personál věznice, a to s přiloženou obálkou. Respondenti následně daným příslušníkům personálu věznice (Vězeňské služby ČR) odevzdávali vyplněné dotazníky zalepené v obálce, autor práce si obálky vyzvedl ve smluvený termín.

V úvodu dotazníku byli respondenti obeznámeni s cílem výzkumného šetření, účelem sběru dat, způsobem prezentace dat, přičemž byli ujištěni o zachování anonymity. Příslušníci Vězeňské služby ČR, kteří dotazníky distribuovali, taktéž při předávání dotazníku podávali respondentům základní informace o podmínkách a důvodech realizace výzkumného šetření, informovali respondenty o tom, že je jejich účast ve výzkumném šetření dobrovolná. Od respondentů byl získáván ústní informovaný souhlas s účastí ve výzkumném šetření. Těmito kroky byla dostatečně zohledněna etika výzkumného šetření.

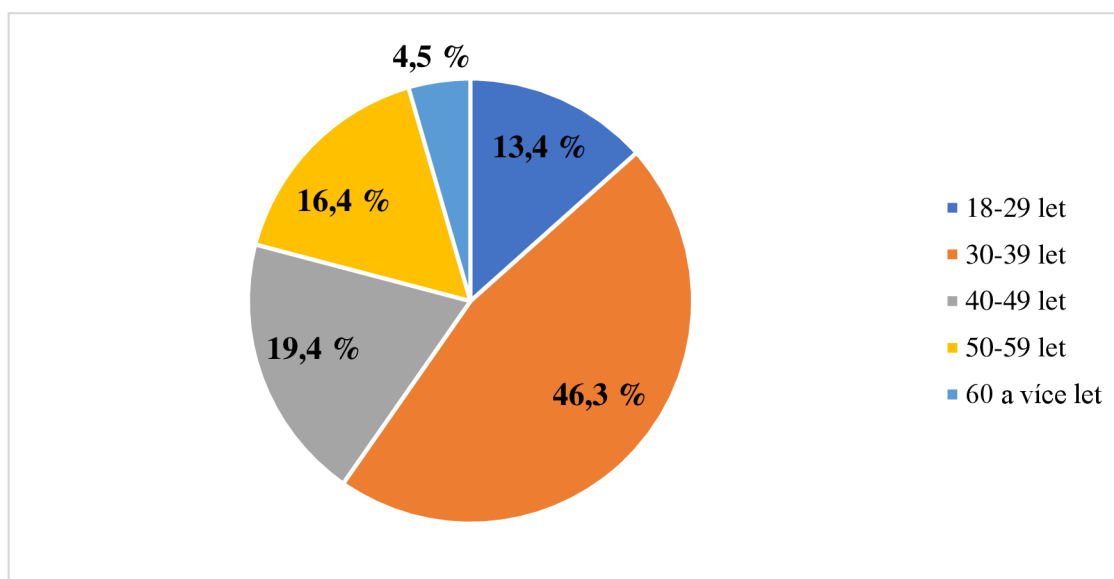
⁶⁰ DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměněn. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 122. ISBN 978-80-246-1966-8.

Data získaná z dotazníků byla přepsána do programu Microsoft Office, Excel. K analýze dat byla zvolena popisná statistika, z níž bylo vycházeno i při verifikaci hypotéz.

4.3 Charakteristika výzkumného souboru

Dotazníky byly rozdány v počtu 90 kusů. Tento počet byl určen po úvodní konzultaci s vedením věznice či odpovědnými osobami. Záměrem bylo distribuovat dotazník jak mezi vězně, jejichž zkušenost s konzumací návykových látek je dosud minimální, ale též těm, kteří před nástupem do VTOS byli uživateli drog či jejich VTOS souvisel s nedovoleným nakládáním s omamnými a psychotropními látkami.

Vráceno bylo 82 dotazníků, ovšem 15 dotazníků muselo být vyřazeno pro neúplné vyplnění. Získáno tak bylo zcela vyplněných (tj. s odpověďmi na všechny položky) 67 dotazníků, tj. návratnost činila 81,7 %. Výzkumný soubor tvořili pouze muži. Rozložení výzkumného souboru z hlediska věku je podáno v grafu 1.

Graf 1: Věk respondentů

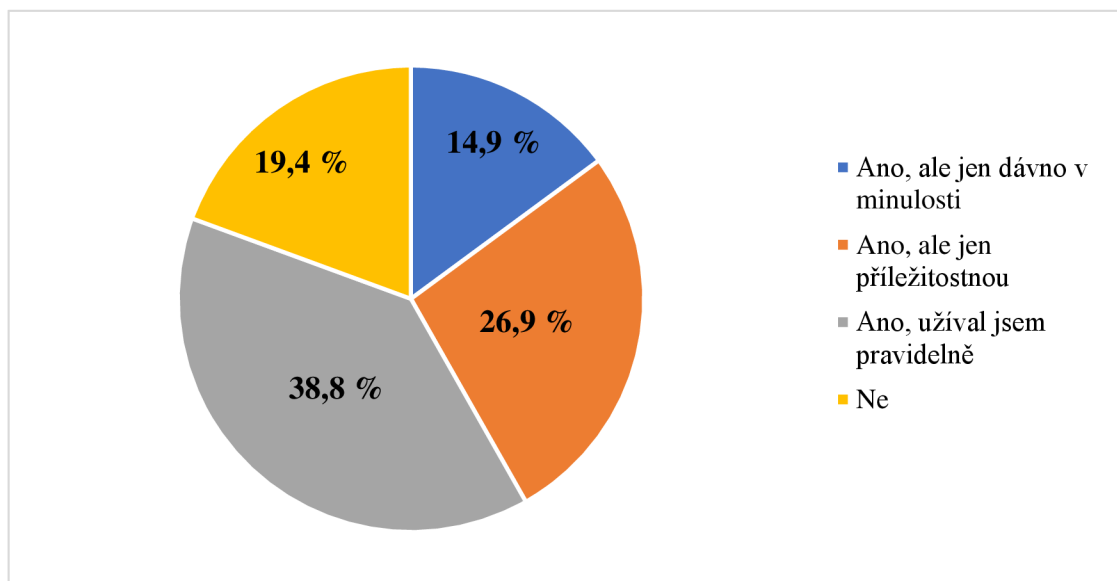
Zdroj: Vlastní zpracování

V grafu 1 si lze povšimnout, že ve výzkumném souboru převládali respondenti ve věku 30-39 let, kterých bylo 31 (46,3 %). Druhou nejpočetněji zastoupenou skupinu respondentů představovali respondenti ve věku 40-49 let, kterých bylo 13 (19,4 %). Naopak nejméně respondentů bylo ve věku 60 a více let, kdy se jednalo pouze o 3 (4,5 %) respondenty.

Další identifikační otázkou bylo zjišťováno, zda jsou respondenti ve VTOS kvůli trestnému činu spojenému s drogami (např. prodej drog, držení nepovoleného množství,

výroba drog, ohrožení pod vlivem návykové látky). Na tuto otázku podalo 29 (43,3 %) respondentů kladnou odpověď, dalších 38 (56,7 %) respondentů zvolilo odpověď „ne“, tj. více než polovina respondentů není ve VTOS z důvodu trestného činu spojeného s drogami, nicméně téměř polovina respondentů pro tento důvod ve VTOS je.

Poslední identifikační otázkou bylo zkoumáno, zda respondenti měli ještě před nástupem do vězení osobní zkušenost s konzumací nelegálních drog. Přehled výsledků je podán v grafu 2.

Graf 2: Zkušenost s konzumací nelegálních drog před VTOS

Zdroj: Vlastní zpracování

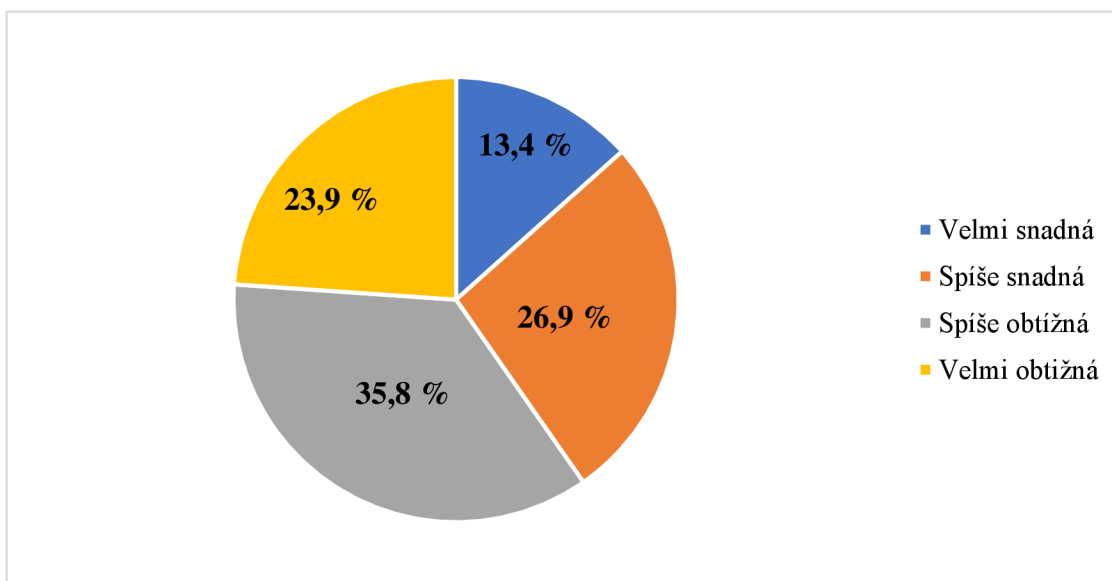
Z grafu 2 vyplývá, že jen 13 (19,4 %) respondentů nemělo před nástupem do vězení žádnou zkušenost s konzumací nelegálních drog. Celkem 10 (14,9 %) respondentů odpovědělo, že drogy užívali, ale dávno v minulosti, dalších 18 (26,9 %) respondentů přiznalo příležitostnou konzumaci nelegálních drog před nástupem VTOS a celkem 26 (38,8 %) respondentů odpovědělo, že nelegální drogy užívali před nástupem do vězení pravidelně.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V kapitole jsou prezentovány výsledky výzkumného šetření, přičemž nejprve jsou podány výsledky vztahující se k jednotlivým dotazníkovým položkám. V závěru kapitoly je věnována pozornost verifikaci stanovených hypotéz. Pro větší přehlednost je v první podkapitole vždy nejprve uvedeno znění konkrétní dotazníkové položky, následně jsou prezentovány graficky výsledky (v grafech nebo tabulkách), s doplněním o slovní komentář. Grafické zobrazení výsledků je podáno pouze v případě, že byly získány tři a více odpovědí na jednu otázku. U otázek, v nichž mohli respondenti volit z více možných odpovědí, jsou výsledky prezentovány v tabulce. U těchto otázek je relativní četnost odpovědí určena ve vztahu k celému výzkumnému souboru, nikoliv počtu všech získaných odpovědí na danou položku.

5.1 Odpovědi na dotazníkové položky

Položka dotazníku č. 1. Jaká je podle Vás možnost dostat do vězení pro vězně nelegální návykové látky (tj. jakékoliv drogy kromě alkoholu, tabáku a léků bez předpisu)?

Graf 3: Hodnocení náročnosti distribuce nelegálních drog do vězení

Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu 3 je patrné, že podle více než poloviny respondentů je distribuce nelegálních drog do vězení obtížná, nicméně opět se nejednalo o výraznou většinu. Odpověď „velmi snadná“ zvolilo 9 (13,4 %) respondentů, dalších 18 (26,9 %) respondentů označilo možnost dostat nelegální návykové látky do vězení za spíše

snadnou. Naopak jako spíše obtížnou vnímá toto možnost 24 (35,8 %) respondentů (tato odpověď byla také uváděna nejčastěji), za velmi obtížnou ji považuje 16 (23,9 %) respondentů.

Položka dotazníku č. 2. Jaké návykové látky je podle Vás ve vězení možné sehnat? Zaškrtněte prosím všechny možnosti:

Tabulka 1: Možnost získání návykových látek ve věznici

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost
Alkohol (originální)	16	23,9 %
Alkohol (vyrobený ve věznici)	42	62,7 %
Marihuana	52	77,6 %
Pervitin	58	86,6 %
Hašiš	17	25,4 %
Kokain	11	16,4 %
Heroin	25	37,3 %
Extáze	6	9,0 %
LSD	8	11,9 %
Lysohlávky	6	9,0 %
Toluen, jiná ředidla	18	26,9 %
Steroidy (anabolika)	27	40,3 %
Léky (Tramal, Rivotril aj.)	52	77,6 %
Léky na substituční léčbu (Metadon aj.)	15	22,4 %
Jiné	4	6,0 %

Zdroj: Vlastní zpracování

Z tabulky 1 je patrné, že dle oslovených vězňů je možné ve věznici získat nejčastěji, a to v tomto pořadí, pervitin (odpověď uvedlo 58, tj. 86,6 % respondentů), marihuanu a léky jako Tramal či Rivotril (Oba druhy odpovědí byly voleny se stejnou četností. Uvedlo je 52, tj. 77,6 % respondentů). S nejmenší četností byla uváděna extáze, lysohlávky (každou z odpovědí uvedlo jen 6, tj. 9 % respondentů) a LSD (tuto návykovou látku zmínilo 8, tj. 12 % respondentů).

Celkem 4 (6 %) respondenti uvedli vlastní odpověď. Zmíněna byla dvakrát fentanylová náplast, OxyContin společně s Fentanylem a Subutex. Fentanyl a OxyContin jsou opiáty, které ovšem bývají předepisovány lékaři jako analgetikum, tj. tyto odpovědi bylo možné přiřadit k variantě „Léky“. Subutex se užívá v rámci substituční léčby

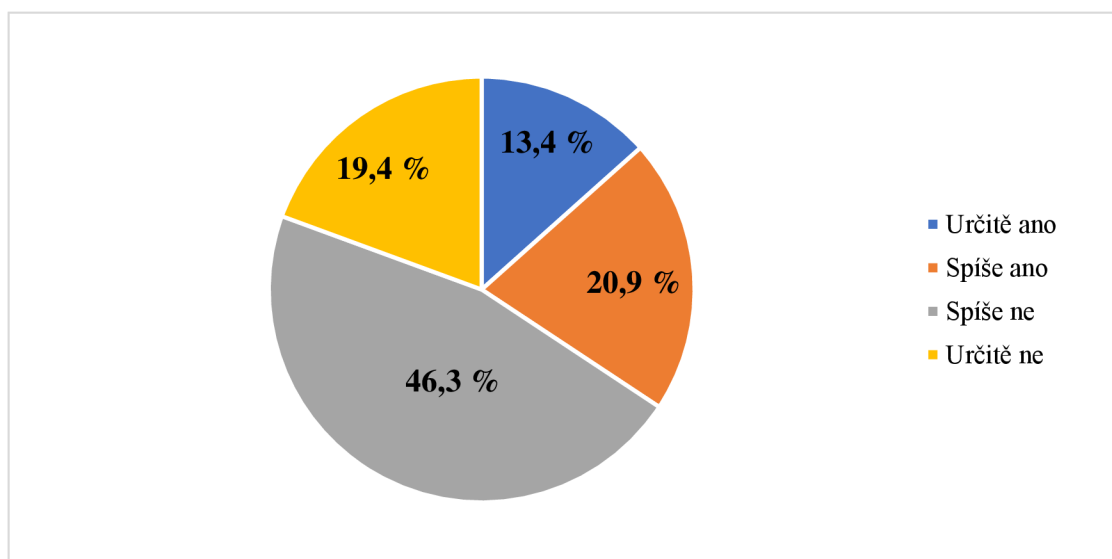
při odvykání závislosti na opioidech, tedy i tato odpověď byla obsažena v nabídce odpovědí, a to v rámci „Léků na substituční léčbu“.

Položka dotazníku č. 3. Užil jste během výkonu trestu odnětí svobody ve vězení drogu?

Respondenti volili pouze ze dvou možných odpovědí: Odpověď „ano“ podalo 30 (44,8 %) respondentů, odpověď „ne“ zvolilo 37 (55,2 %) respondentů.

Respondenti, kteří během VTOS požili drogu (jednalo se tedy téměř o polovinu respondentů), měli dále uvést, o jakou drogu (či jaké drogy se jednalo). Pouze jednu drogu uvedlo 7 respondentů. Jednalo se dvakrát o pervitin, dále o marihuanu, alkohol, LSD, léky (bez specifikace), Tramal. Kombinaci marihuany a pervitinu uvedli 2 respondenti, kombinaci pervitinu a Tramalu uvedli 3 respondenti. Kombinaci jiných dvou drog uvedlo 5 respondentů. Jednalo se o kombinaci pervitinu a Subutexu, marihuanu a Rivotril, pervitin a marihuanu, pervitin a léky a alkohol a steroidy. Čtyři respondenti uvedli kombinaci tří drog, kdy se jednalo o pervitin, marihuanu a alkohol, dále o kombinace pervitin, marihuana a morfin, marihuana, pervitin a Subutex a Tramal, pervitin a marihuana. Poslední dva respondenti uvedli kombinaci pěti drog. V prvním případě se jednalo o kombinaci marihuany, pervitinu, heroinu, steroidů a léků a v druhém případě byl užit Subutex, pervitin, Tramal, Rivotril a fentanylová náplast. Celkem 7 respondentů svoji odpověď nedoplnilo.

Položka dotazníku č. 4. Myslíte si, že by posílení prostředků ke kontrole pašování drog ve věznici vedlo k tomu, že by se drogy dostávaly do věznic v menší míře?

Graf 4: Vliv posílení kontroly na snížení distribuce drog do věznic

Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu 4 je patrné, že se více než polovina respondentů domnívá, že posílení prostředků kontroly k pašování drog do věznic nemůže pomoci tomu, aby se do věznic dostávaly drogy v menší míře. Naopak o pozitivním vlivu zlepšení kontroly pašování drog na jejich výskyt ve věznici je „určitě“ přesvědčeno 9 (13,4 %) respondentů a „spíše“ přesvědčeno dalších 14 (20,9 %) respondentů, tj. přibližně jen třetina oslovených vězňů.

**Položka dotazníku č. 5. Jak je možné, podle Vás, získat drogu ve vězení?
Uveďte prosím všechny možnosti, které považujete za správné:**

Tabulka 2: Jak lze získat drogu ve vězení

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost
Koupit od jiného vězně	58	86,6 %
Koupit od pracovníka věznice	20	29,9 %
Získat např. při léčbě na psychiatrii	35	52,2 %
Poštou	39	58,2 %
V rámci návštěvy	45	67,2 %
V rámci zaměstnávání vězňů	27	40,3 %
Vhozením přes zeď	19	28,4 %
Jiné	3	4,5 %

Zdroj: Vlastní zpracování

Z výsledků uvedených v tabulce 2 je zřejmé, že s největší četností byl z možností distribuce drog do vězení uváděn nákup drogy od jiného vězně (58, tj. 86,6 % respondentů), dále byly uváděny návštěvy (45, tj. 67,2 % respondentů) a pošta pro vězně (39, tj. 58,2 % respondentů). Z odpovědí, kterou zvolila více než polovina respondentů, bylo uváděno získání drogy v rámci léčby určitého onemocnění (např. při léčbě na psychiatrii). Tuto odpověď uvedlo 35 (52,2 % respondentů).

Celkem 3 (4,5 %) respondenti uvedli vlastní odpověď, kdy 2 respondenti uvedli dron a třetí respondent zásobování do věznice.

Položka dotazníku č. 6. Jaké jsou podle Vás důvody, proč vězni ve výkonu trestu odnětí svobody užívají drogy? Uveďte prosím všechny možnosti, které považujete za správné:

Tabulka 3: Důvody užívání drog ve vězení

Odpovědi	Absolutní četnost	Relativní četnost
Jsou závislí	53	79,1 %
Odborná pomoc ve VTOS není dobře dostupná	32	47,8 %
Drogy jsou ve VTOS snadno dostupné	23	34,3 %
Z nudy	31	46,3 %
Je to únik od reality	41	61,2 %
Tlak ze strany některých vězňů	24	35,8 %
Jiné	4	6,0 %

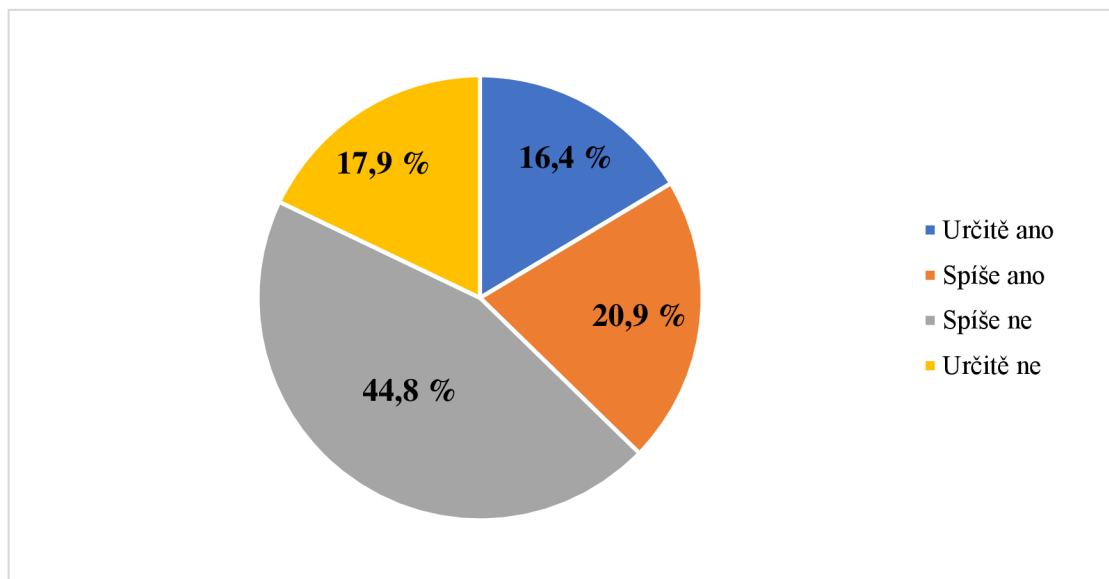
Zdroj: Vlastní zpracování

V tabulce 3 si lze povšimnout, že všechny nabídnuté možnosti odpovědí byly respondenty voleny. Z nejčastěji uváděných důvodů ke konzumaci drog ve VTOS patřila předchozí závislost vězně, který tak v konzumaci drog pokračuje i v rámci VTOS. Tuto odpověď uvedlo 53 (79,1 %) respondentů. Dále byl zmiňován únik od reality, který uvedlo 41 (61,2 %) respondentů. Třetí nejčastější odpovědí byla nedostatečná dostupnost odborné pomoci pro ty, kteří chtějí ve vězení s konzumací drog přestat. Odpověď zvolilo 32 (47,8 %) respondentů. Vlastní odpověď uvedli 4 (6 %) respondenti, jejichž výroky byly následující: „*Myslí si, že jsou frajeři*“, „*Chtějí být in*“, „*Chtějí se začlenit*“ a „*Myslí si, že jsou větší borci*“.

Položka dotazníku č. 7. V čem spatřujete hlavní příčinu konzumace drog odsouzenými ve vězení?

U této otázky měli respondenti zvolit jednu ze dvou možných odpovědí. Více než polovina respondentů, konkrétně 45 (67,2 %) respondentů odpovědělo, že hlavní příčinu konzumace drog odsouzenými ve vězení spatřují v samotném vězni (je závislý, nezvládá VTOS apod.). Dalších 22 (32,8 %) uvedlo, že hlavní příčina spočívá v prostředí věznice (je těžké přežít výkon trestu, vycházet s ostatními vězni, dozorci apod.). Lidé tak užívají kvůli tomu, jaký tlak pociťují, co se ve věznici děje.

Položka dotazníku č. 8. Pokud má vězeň zájem přestat ve vězení se svojí konzumací drog, dostane se mu podle Vás potřebné pomoci?

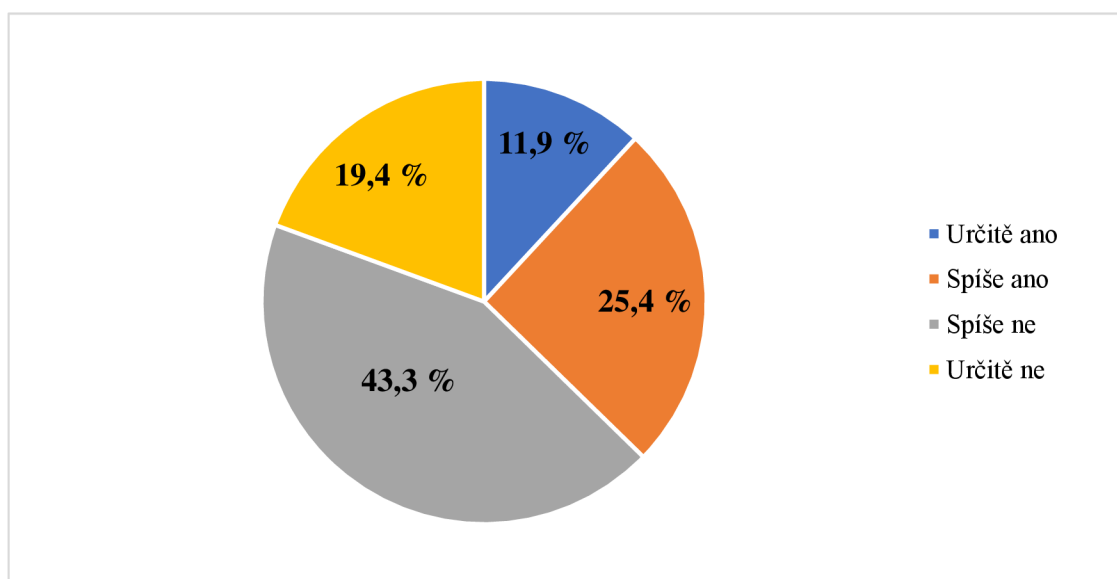

Graf 5: Získání potřebné pomoci při zájmu vězně přestat s konzumací drog

Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu 5 je patrné, že více než polovina respondentů (konkrétně 42, tj. 62,7 % respondentů) se nedomnívá, že se vězni dostane v rámci VTOS potřebné pomoci, pokud má zájem přestat s konzumací drog. Jen 11 (16,4 %) respondentů odpovědělo, že se takovému vězni „určitě“ potřebné pomoci dostane.

Položka dotazníku č. 9. Vede způsob prevence a léčby užívání drog ve věznici k tomu, aby vězni drogy nebrali, nebo je užívali v menší míře?

Graf 6: Snížení konzumace drog ve vězení vlivem prevence a léčby

Zdroj: Vlastní zpracování

Podobně jako v předchozí otázce, i v tomto případě se více než polovina respondentů vyjadřovala negativně k vlivu odborné pomoci dostupné ve věznici na snížení konzumace drog vězni. Jen 8 (11,9 %) respondentů uvedlo, že „určitě“ vede způsob prevence a léčby užívání drog ve věznici k tomu, aby vězni drogy nebrali, nebo je užívali v menší míře. Zápornou odpověď (variantu „spíše ne“ nebo „určitě ne“) podalo 42 (62,7 %) respondentů.

Respondenti byli vyzváni, aby svoji odpověď doplnili, k čemuž přistoupilo jen 18 respondentů, přičemž 4 z nich podali odpovědi, které měly odlišný obsah. Získáno tak bylo 22 dílčích odpovědí. Z tohoto počtu se 4 odpovědi týkaly toho, že je pomocí umístění do specializovaného oddílu a stejný počet odpovědí obsahoval zdůraznění efektivnějšího využití volného času, ve smyslu většího výběru volnočasových aktivit, více sportovních aktivit či větší nabídky aktivit. Pracovní zařazení bylo obsaženo v šesti odpovědích (jednalo se o nejčastěji uváděnou odpověď). Motivace byla zmíněna třikrát. Další odpovědi byly uvedeny pouze jednou a týkaly se zvýšení četnosti monitoringu na omamné a psychotropní látky, častějších návštěv rodiny, možnosti častěji využívat telefonický kontakt, menšího počtu osob na jedné cele a posílení možností „rychleji se dostat na svobodu“.

Položka dotazníku č. 10. Využil jste ve vězení terapeutickou, poradenskou službu, program zaměřený na drogovou závislost (odvykání konzumace drog, zabránění relapsu, rozvoj sociálních dovedností potřebných pro to, aby vězeň po propuštění na svobodu neužíval drogy, neprodával je apod.)?

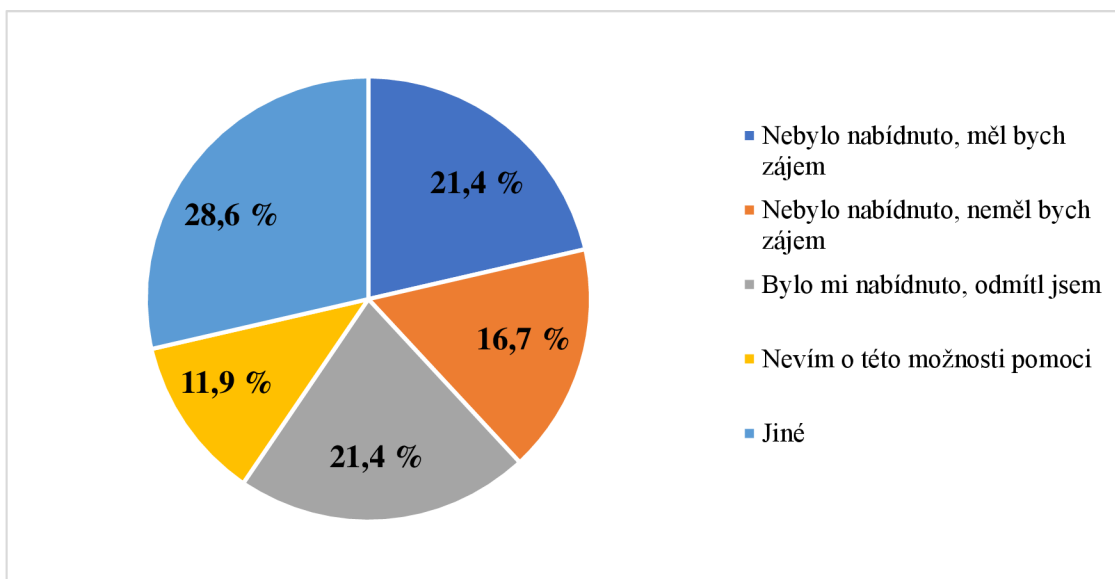
Na tuto otázku podalo kladnou odpověď 25 (37,3 %) respondentů, zápornou 42 (62,7 %) respondentů.

Respondenti, kteří uvedli kladnou odpověď, měli dále uvést, jak danou pomoc hodnotí. Doplnění odpovědi podalo jen 15 respondentů. Odpovědi lze rozdělit do čtyř skupin: první skupina je zastoupena odpověďmi týkajícími se toho, že jim tato pomoc pomohla. Jeden z těchto respondentů uvedl, že je šťastný, neboť již nemá pokušení užít drogu. Podalo ji 5 respondentů, kdy někteří z nich uváděli, že se jednalo o velkou pomoc. Dále 4 respondenti uváděli, že nedokážou posoudit, pomoc aktuálně čerpají. Jeden z těchto respondentů doplnil, že se ale cítí dobře. Celkem 3 respondenti uvedli, že jim tato pomoc vůbec nepomohla. Tři odpovědi byly nepřilíš vypovídající, resp. tito respondenti explicitně neuvedli, jak na ně osobně tato pomoc působila. Jeden z respondentů odpověděl, že se nebude vyjadřovat, další uvedl, že nebyl těžce závislý, narkomanovi tímto způsobem pomoci nelze (je tedy možné, že i pro tohoto respondenta

byla využita pomoc přínosná) a třetí odpověděl, že mu nemůže pomoci nikdo, kdo „*nikdy nebral*“.

Respondenti, kteří uvedli odpověď zápornou, tedy nevyužili žádnou z dostupné odborné pomoci, zacílené na odvykání konzumace drog, měli též svoji odpověď doplnit, tedy měli uvést, jaký byl důvod nevyužití pomoci. V tomto případě ale nebyla doplňující otázka otevřená, respondenti volili z nabízených odpovědí. Přehled podaných odpovědí je podán v grafu 7.

V grafu 7 si lze povšimnout, že tato pomoc nebyla nabídnuta 16 (38,1 %) respondentům, přičemž 9 (21,4 %) respondentů odpovědělo, že kdyby mu některá z forem pomoci byla nabídnuta, využili by ji, dalších 7 (16,7 %) respondentů by ji však nevyužilo. Celkem 9 (21,4 %) respondentů uvedlo, že nabídku dostali, ale odmítli ji. Dále 5 (11,9 %) respondentů doplnilo, že o této formě pomoci vůbec nevědí. Některé tyto výsledky lze hodnotit velmi negativně a lze je vnímat jako poměrně závažné. Pozornost je jim věnována dále v diskuzi a doporučení pro praxi.

Graf 7: Důvody nevyužití odborné pomoci ve VTOS při odvykání od drog

Zdroj: Vlastní zpracování

Vlastní odpověď podalo 12 (28,6 %) respondentů. Z tohoto počtu jich uvedlo 6, že nikdy drogy nebrali. Další 3 respondenti odpověděli, že drogy konzumují, ale nejsou závislí. Jeden respondent odpověděl, že neměl problém přestat, další uvedl, že svoji závislost dokáže ovládat a odpověď posledního zněla: „*Není to pro mou osobu možné*“.

5.2 Vyhodnocení hypotéz

Jak bylo uváděno v kapitole 4.1, formulovány byly také dvě hypotézy. První hypotéza H1 zněla: Podle více než 30 % respondentů jsou ve vězení nelegální drogy snadno dostupné.

K této hypotéze se vztahovaly položky dotazníku č. 1, též položky dotazníku č. 2, 3, 4 a 5.

Na položku č. 1 (snadná distribuce nelegálních drog do věznice) podalo kladnou odpověď 27 (40,3 % respondentů). V případě výčtu 14 nelegálních drog (položka č. 2) uvedlo na 8 položek méně než 30 % respondentů, že lze dané drogy ve vězení získat, nicméně na položku č. 3 (vlastní užití drogy ve VTOS) podalo kladnou odpověď 30 (44,8 %) respondentů. Navíc u položky č. 2 uvedlo 58 (86,6 %) respondentů, že lze ve vězení získat pervitin, tedy opět se jednalo o více než 30 % respondentů, kteří soudí, že jsou nelegální drogy ve vězení snadno dostupné. Na položku č. 4 (vliv posílení kontroly pašování drog na snížení výskytu nelegálních drog ve věznici) uvedlo 44 (65,7 %) respondentů, že by tato změna nepomohla snížit výskyt nelegálních drog ve vězení. V případě položky č. 5 (způsob získání drogy ve věznici) uvedlo 58 (86,6 %) respondentů, že lze drogu získat od jiného vězně a též u dalších forem distribuce drog bylo s výjimkou nákupu drogy od pracovníka věznice a vhození přes zeď vždy podáno více než 30 % odpovědí vyjadřujících, že lze daným způsobem drogy do věznice dopravit.

U všech odpovědí tedy více než 30 % respondentů uvedlo, že jsou drogy ve vězení dostupné (resp. z odpovědí vyplývá, že jsou podle daných vězňů nelegální drogy ve vězení snadno dostupné), **hypotéza H1 tedy byla potvrzena.**

Druhá hypotéza H2 byla ve znění: Podle více než 30 % respondentů souvisí důvody užívání návykových látek ve VTOS se specifiky vězeňského prostředí.

K této otázce se v dotazníku vztahovaly položky č. 6, 7 a 8.

U položky č. 6 (důvody užití drog ve vězení) souhlasilo s každou variantou odpovědi týkající se důvodu konzumace drog vězni ve VTOS spojeného s prostředím věznice (např. únik od reality, tlak od jiných vězňů, snadná dostupnost drog ve věznici) více než 30 % respondentů. Na položku č. 7 (hlavní příčina konzumace drog ve věznici) uvedlo 22 (32,8 %) respondentů, že příčina spočívá v prostředí věznice. Podle 42 (62,7 %) respondentů se vězni ve věznici nedostane potřebné pomoci (otázka č. 8).

Na všechny položky, vztahující se k hypotéze H2, tedy uvedlo vždy více než 30 % respondentů odpověď týkající se toho, že důvody užívání návykových látek ve VTOS se pojí primárně se specifiky vězeňského prostředí, tedy i **hypotéza H2 byla potvrzena.**

6 DISKUZE VÝSLEDKŮ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V popsaném výzkumném šetření byla věnována pozornost užívání návykových látek vězni ve VTOS. Cílem výzkumného šetření bylo analyzovat důvody užívání návykových látek vězni ve VTOS. Dílčím cílem bylo navrhnout doporučení pro posílení prevence užívání návykových látek ve VTOS.

Hypotéza H1 byla potvrzena. Výzkumným šetřením bylo prokázáno, že podle více než 30 % oslovených vězňů jsou ve vězení nelegální drogy snadno dostupné. Tyto výsledky jsou v souladu se zjištěním Chodymové a Řeháčka, kteří též prokázali snadnou dostupnost nelegálních drog ve vězení, kdy se jednalo především o pervitin a konopné látky.⁶¹ Také v provedeném výzkumném šetření bylo zjištěno, že se dle respondentů dá v rámci VTOS nejnáze získat pervitin (celkem 86,6 % respondentů uvedlo, že lze ve VTOS pervitin získat) a marihuanu (77,6 % respondentů uvedlo dostupnost této drogy ve VTOS), zároveň se stejnou četností jako marihuana byly zmiňovány i léky na předpis, přičemž respondenti doplňovali, že z léků na předpis lze ve VTOS získat Subutex, tedy látku užívanou v rámci substituční léčby závislosti na opioidech, a dále se jednalo o Tramal, tedy lék, který předepisují lékaři jako analgetikum, jedná se ovšem o opiát.

Podle Grohmannové narůstá ve věznicích konzumace léků na předpis (které ovšem vězni užívají bez předpisu na základě toho, že je získají od jiné osoby), přičemž k nejužívanějším drogám ve věznici patří podle autorky alkohol vyrobený ve věznici, konopné látky, pervitin a jako čtvrté v pořadí uvádí autorka léky na předpis, nicméně právě u léků na předpis je sledován nárůst užívání těchto látek vězni. V roce 2012 dle téhož zdroje vyjádřilo v rámci výzkumu mezi vězni celkem 13 % respondentů, že jsou léky na předpis ve věznici snadno dostupné, zatímco v roce 2016 se již jednalo o 20 % respondentů.⁶²

Vyšší data získaná v popsaném výzkumném šetření svědčí pravděpodobně o značné otevřenosti oslovených vězňů a jejich pravdivých výpovědích. Léky na předpis, jako Subutex nebo Fentanyl, se stávají v poslední době velmi oblíbenými mezi konzumenty drog. Co se týče Subutexu, Minařík vysvětluje, že až do roku 2003 jej mohl předepsat jakýkoliv lékař. V současné době to již možné není, lék musí být předepsán na

⁶¹ CHOMYNOVÁ, Pavla a Michal ŘEHÁČEK. Drogy a vězni v ČR. *Zaostřeno*, 2011, roč. 9, č. 5, s. 10. ISSN 1214-1089.

⁶² GROHMANNOVÁ, Kateřina. Užívání návykových látek a hraní hazardních her ve vězeňské populaci ČR. *Zaostřeno*, 2017, roč. 15, č. 6, s. 13. ISSN 2336-8241.

tzv. opiátový recept. Jedná se o látku, která má podobný efekt jako morfin nebo heroin. Rizikové je zejména jeho injekční používání.⁶³ Mnohem více nebezpečný je však Fentanyl, který může být až tisíckrát silnější než heroin. V současné době narůstá počet úmrtí v souvislosti s předávkováním touto látkou a v USA se stalo předávkování Fentanylem hlavní příčinou úmrtí osob mladších 50 let. Navíc se jedná o látku, která má velmi silný návykový potenciál.⁶⁴

V popsaném výzkumném šetření uvedla téměř polovina respondentů (konkrétně 44,8 % respondentů), že užívali ve vězení drogu. Respondenti doplňovali, že nepomohou zvýšené kontroly zaměřené na eliminaci drog do věznic. Není problém koupit drogy od jiného vězně (tuto odpověď uvedlo 86,6 % respondentů), získat je od návštěvy (odpověď uvedlo 67,2 % respondentů), poštou (odpověď uvedlo 58,2 % respondentů) nebo v rámci léčby vězně (odpověď uvedlo 52,2 % respondentů). Navíc jsou využívány i moderní technologie, jako jsou drony. Vegrichtová popisuje situaci v USA a zmiňuje, že tím, že jsou drogy ve věznicích velmi žádané, jsou využívány různé cesty, jak je do věznic získat a jak je získat ve věznici. Drony jsou využívány v noci a patří dosud spíše k méně častým formám distribuce drog do vězení. Snazší je získat drogu poštou, kdy nejsou prováděny příliš pečlivé kontroly, nebo i od dozorců, zejména jsou-li vydíratelní např. za některé prohřešky, jakými jsou konzumace alkoholu ve službě nebo udržování sexuálních vztahů s vězni.⁶⁵

Potvrzena byla i druhá hypotéza, jejíž znění bylo následující: Podle více než 30 % respondentů souvisí důvody užívání návykových látek ve VTOS se specifiky vězeňského prostředí. K hlavním důvodům, proč dochází ke konzumaci drog ve vězení, řadí na základě svého výzkumu Marešová, Sochůrek a Válková nudu, potřebu přežít výkon trestu odnětí svobodu, zapomenout na svoji situaci či zpestření času tráveného ve VTOS.⁶⁶

Též respondenti, oslovení v rámci popsaného výzkumného šetření, uváděli, že jsou drogy ve VTOS užívány jako způsob, jak uniknout z reality (odpověď podalo 61,2 %

⁶³ MINAŘÍK, Jakub. *Subutex® (buprenorfin)*. [online] n. d. [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: [http://www.drogovaporadna.cz/opiaty/subutex-reg;-\(buprenorfin\).html](http://www.drogovaporadna.cz/opiaty/subutex-reg;-(buprenorfin).html).

⁶⁴ AMRIT SEN. *Dotaz k fentanylu*. [online] n. d. [cit. 2021-08-11]. Dostupné z: <http://www.drogovaporadna.cz/dotazy/36351/dotaz-k-fentanylu.html>.

⁶⁵ VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Gangy: vězeňské, pouliční a motorkářské*. Praha: Grada, 2017, s. 38. ISBN 978-80-271-0377-5.

⁶⁶ MAREŠOVÁ, Alena, SOCHŮREK, Jan a JANA VÁLKOVÁ. *Drogová problematika ve věznicích ČR a některých zahraničních věznicích*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 65. ISBN 80-86008-84-3.

respondentů), též z nudy (46,3 % odpovědí), nicméně k častěji uváděným důvodům patřila závislost odsouzených (79,1 % odpovědí) a špatná dostupnost odborné pomoci v léčbě závislosti na návykových látkách (47,8 % odpovědí). Pouze 37,3 % respondentů se domnívá, že je odborná pomoc vězňům závislých na drogách ve věznici dostupná, resp. že se v případě zájmu dostane vězni potřebné pomoci a stejný počet respondentů také uvedl, že způsob prevence konzumace drog a léčby závislosti na drogách užívané ve věznicích mohou závislému pomoci odvyknout si od závislosti na drogách. Nelze tvrdit, že by tato pomoc dostupná nebyla. Ve sledovaném souboru vězňů ji využilo 37,3 % respondentů. Ovšem o její efektivitě vězni většinou přesvědčení nejsou. Za pozornost také stojí, že více než desetina oslovených vězňů (konkrétně 11,9 % respondentů) navíc není informována o tom, že je vězňům v rámci VTOS k dispozici odborná pomoc zaměřená na odvykání závislosti, nebo alespoň ve smyslu harm reduction. Kromě toho uvedlo také 21,4 % respondentů, že jim nebyla poskytnuta nabídka pomoci, a to i přesto, že by o ni měli zájem.

V návaznosti na tato zjištění tak lze formulovat následující doporučení ke změně stávající praxe v oblasti prevence a léčby závislosti na návykových látkách ve věznici:

Posílení informovanosti vězňů o dostupné pomoci při odvykání závislosti ve VTOS

Mělo by být samozřejmostí, aby se vězňům ve VTOS dostávaly informace o odborné pomoci ve VTOS, zacílené na odstranění závislosti na návykových látkách či preference přístupu harm reduction již při příchodu do věznice. Tyto informace by měly být opakovaně předávány vězňům, o nichž je známo, že byli ještě před nástupem do VTOS konzumenty drog.

Měly by být využity všechny možné způsoby, jak potřebné informace předávat. Jednat se může jak o pracovníky věznice, včetně dozorců, tak např. i o umístění plakátů nebo letáků na toto téma do společenské místnosti, místnosti, v níž se odehrávají návštěvy apod.

Důležité je také patřičně pracovat s vězni, a to v kontextu programů zacházení. Informace, které by vězni měli dostávat, by se měly týkat jak rizik užívání jednotlivých druhů drog, tak i možností, jak odvyknout závislosti, nebo alespoň přistoupit ke snižování škod (tj. např. neaplikovat drogy nitrožilně). Cenné je předávat informace o tom, jak odmítnout nabízenou drogu.

Předávání informací o poskytované odborné pomoci by mělo obsahovat také zdůraznění, jakou formu mlčenlivosti musí mít odborník, tedy jakou pomoc mohou

skutečně získat. Jestliže bude vězeň obeznámen s tím, že je dodržována určitá mlčenlivost (ta bývá prolomena jen v případě např. plánování vzpoury, trestného činu⁶⁷), může být více motivován k tomu, svěřit se odborníkovi se svým problémem a zahájit formu spolupráce v podobě, která mu bude vyhovovat.

Cílená odborná práce s uživateli drog ve VTOS

Ve věznicích pochopitelně existuje dobře koncipovaná odborná pomoc. Rozšiřovány jsou adiktologické služby poskytované přímo pracovníky věznice, jako doplněk k externí formě pomoci. To také umožňuje ve větší míře nastavovat vhodnou formu pomoci dle individuálních potřeb vězňů.

Tato cílená odborná práce by měla být co nejvíce komplexní. Důležité je zaměřit se na motivaci k odvykání závislosti, zmapovat faktory, které brání efektivnímu odvykání, získat ke spolupráci blízké apod. Pozornost by měla být věnována především rizikovým situacím, kdy je např. na vězně ostatními vězni činěn nátlak, aby drogu užil nebo zajistil její distribuci do věznice. S vězni je zapotřebí také hledat způsoby, jak zvládnout pobyt ve VTOS, zejména pomoci jim nalézt jiné formy zvládnání, než je užití drogy (rozvinout volnočasové aktivity, edukovat v oblasti relaxačních, meditačních technik apod.).

Vhodnější strukturování volného času vězňů

I když je častým důvodem konzumace drog ve věznici existující závislost na droze, k dalším frekventovaným důvodům patří také nuda. Je zapotřebí věnovat velkou pozornost strukturování volného času vězňů. Organizovány mohou být různé soutěže v dílčích aktivitách (šachové turnaje, sportovní aktivity), zakládány mohou být různé kroužky, což se také v některých věznicích děje.

Vhodné je oslovit vězně krátkou anketou, v níž by se vyjádřili k tomu, jaké aktivity by ve volném čase uvítali. Důležité je také vyplnit volný čas odbornou prací s vězni.

⁶⁷ FRANCOVÁ, Kateřina. *Důvěra je křehká esence, bez které to nejde, říká adiktoložka o práci s uživateli drog ve vězení*. [online] 2012, 9:20-9:50 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/duvera-je-krehka-esence-bez-ktere-nejde-rika-adiktolozka-o-praci-s-uzivateli-8430557>.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo charakterizovat užívání návykových látek vězni ve výkonu trestu odnětí svobody, se zřetelem k identifikaci důvodů pro toto jednání a též možnosti prevence. Lze tedy konstatovat, že cíl práce byl naplněn.

K naplnění tohoto cíle byla nejprve v prvních třech kapitolách představena teoretická východiska, která byla věnována charakteristice VTOS a užívání návykových látek ve věznicích. Na teoretická východiska bylo navázáno realizací vlastního výzkumného šetření, jehož cílem bylo analyzovat důvody užívání návykových látek vězni ve VTOS. Dílčím cílem bylo navrhnout doporučení pro posílení prevence užívání návykových látek ve VTOS.

Výzkumným šetřením, kterého se zúčastnilo 67 vězňů z vybrané věznice, byly potvrzeny obě formulované hypotézy. Prokázáno bylo, že podle více než 30 % respondentů jsou ve vězení nelegální drogy snadno dostupné a dále že podle více než 30 % respondentů souvisejí důvody užívání návykových látek ve VTOS se specifiky vězeňského prostředí.

Zjištěné výsledky jsou v souladu s dosavadními zjištěními, uváděnými v odborné literatuře. Lze tedy předpokládat, že oslovení vězni uváděli pravdivé údaje. Ve svých výpovědích byli značně otevření a četnost uváděných drog vyskytujících se ve věznicích či jejich konzumace byla zmiňována mnohdy vyšší, než bylo dosud zjištěno ve výzkumech na toto téma. Nicméně i přesto je zapotřebí zdůraznit, že výsledky nelze zobecnit. Dotazníkové šetření umožňuje respondentům ve větší míře neuvádět pravdivé údaje, navíc výzkumný soubor byl poměrně malý. I přesto lze považovat předloženou práci za přínosnou. Ze zjištění získané tímto výzkumným šetřením lze vyzdvihnout především vysokou rizikovitost vězeňského prostředí pro konzumaci návykových látek a dále problematickou dostupnost odborné pomoci těm, kteří by rádi odvykli v rámci VTOS své závislosti na droze.

Pobyt ve vězení je pochopitelně velmi zátěžovou situací. Není tedy překvapující, že vězni často volí drogu jako formu úniku od reality, nebo se snaží alespoň na chvíli zapomenout na svoji stávající situaci, či si snaží zpestřit konzumací drogy čas trávený ve VTOS. Tato skutečnost byla reflektována v rámci doporučení pro praxi, v němž bylo zdůrazněno, že je zapotřebí pracovat intenzivně s vězni. Vězni by měli absolvovat nácvik, jak odmítnout drogu, měli by mít k dispozici dostatek volnočasových aktivit, aby našli vhodnější způsob, jak trávit ve věznicí volný čas, či jak tuto náročnou životní situaci

přežít. Důležité je také průběžně mapovat důvody pro konzumaci drog. Pochopitelně by bylo žádoucí, aby byla ve věznicích prováděna intenzivnější kontrola v oblasti drog (distribuce, držení drog vězni), nicméně možnosti jsou v tomto ohledu omezené a jsou dány politikou státu a finančními možnostmi resortu Ministerstva spravedlnosti.

Za závažnější a snáze změnitelnou lze považovat zjištěnou praxi, že někteří vězni nemají informace o tom, že mohou v rámci VTOS využít odbornou pomoc, nebo že některým vězňům odborná pomoc nebyla nabídnuta, přestože by o ni stáli a pravděpodobně by také této pomoci využili. V tomto ohledu je nutné, aby byla posílena informovanost vězňů o nabídce pomoci. Informace mohou podávat všichni zaměstnanci věznic, kteří jsou v pravidelném kontaktu s vězňenými osobami, je možné umístit v prostředí věznice plakáty, letáky na toto téma. Pobyť ve věznici nemusí být pro odsouzené výlučně negativní záležitostí. Vězni mohou ve věznici skončit s konzumací drog, k čemuž mají dobré podmínky dané tím, že je dostupnost drog ve věznicích omezená, byť ne zcela. Zároveň je také zapotřebí uvést, že vězni mají k dispozici (být tedy nelegálně) drogy velmi nebezpečné. Jedná se mimo jiné o léky na předpis, které s sebou nesou velké riziko předávkování. Nezbytné je tedy posílit informovanost vězňů i v této oblasti.

Práce může být cenná pro všechny zájemce o toto téma. Je ovšem velmi důležité, aby nebyla podceňována tato problematika. V České republice se na toto téma koná pravidelná studie, jejíž výsledky poukazují na značnou dostupnost drog ve věznicích. I když se zlepšuje nabídka odborné pomoci, stále není patrně dostatečně využívána, nebo není na optimální úrovni. Zapotřebí je tedy nejen finančně více podpořit věznice v tom, aby se mohli její pracovníci věnovat tématu prevence a léčby závislosti u odsouzených ve VTOS, ale též, aby ve věznicích profesně působili odborníci, kteří mají zájem zlepšit současný stav, a to intenzivní prací s vězni, společně s přizváním dalších, externích odborníků na toto téma.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

BĚLÍK, Václav, HOFERKOVÁ, Stanislava, KRAUS, Blahoslav a kol. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0599-1.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 2008. ISBN 978-80-223-2391-8.

HAMPLOVÁ, Lidmila. *Veřejné zdravotnictví a výchova ke zdraví: pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-0568-7.

HOKYNEK, Anna, GEREGOVÁ, Markéta a Markéta ČTVRTEČKOVÁ. Kontaktní práce s uživateli drog. In NEPUSTIL, Pavel a Markéta GEREGOVÁ (eds.). *Bez podmínek: Metody psychosociální podpory pro lidi užívající drogy*. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 77-83. ISBN 978-80-210-9668-4.

HOSÁK, Ladislav, HRDLIČKA, Michal, LIBIGER, Jan a kol. *Psychiatrie a pedopsychiatrie*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2998-8.

MAREŠOVÁ, Alena, SOCHŮREK, Jan a Jana VÁLKOVÁ. *Drogová problematika ve věznicích ČR a některých zahraničních věznicích*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000. ISBN 80-86008-84-3.

MINAŘÍK, Jakub a Vladimír KMOCH. Přehled psychotropních látek a jejich účinků. In KALINA, Kamil a kol. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 2015, s. 49-83. ISBN 978-80-247-4331-8.

MRAVČÍK, Viktor a kol. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2018*. Praha: Úřad vlády ČR, 2019. ISBN 978-80-7440-237-1.

NECHANSKÁ, Blanka, MRAVČÍK, Viktor a Petr POPOV. *Zneužívání psychoaktivních léků v České republice – Identifikace a analýza zdrojů dat*. Praha: Úřad vlády ČR, 2012. ISBN 978-80-7440-073-5.

PETROŠ, Ondřej (ed.). *Poziční dokument o drogách, věznicích a harm reduction*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2006. ISBN 80-8634-76-5.

Presl, Jiří. *Drogová závislost: může být ohroženo i Vaše dítě?* 2., rozš. vyd. Praha: Maxdorf, 1995. 88 s., [4] s. barev. obr. příl. Medica: praktické rady lékaře; sv. 9. ISBN 80-85800-25-X.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. III. díl, Negativní jevy ve vězení*. Liberec, Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-205-0.

SPIRIT, Michal. *Úvod do studia práva*. 2. vyd., aktualiz. dle nového občanského zákoníku. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5280-8.

VEGRICHTOVÁ, Barbora. *Gangy: vězeňské, pouliční a motorkářské*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0377-5.

ZÁBRANSKÝ, Tomáš. *Drogová epidemiologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0709-4.

Legislativní zdroje

Vyhláška č. 345/1999 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky.

Internetové zdroje

AMRIT SEN. *Dotaz k fentanylů*. [online] n. d. [cit. 2021-08-11]. Dostupné z: <http://www.drogovaporadna.cz/dotazy/36351/dotaz-k-fentanylu.html>.

ANON. *Zápisky českého vězně: Vánoce ve vězení zpřijemňuje kváska, do nálady vás dostanou už dva hrníčky*. *Reflex*. [online] 2019 [cit. 2021-09-04]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/98968/zapisky-ceskeho-vezne-vanoce-ve-vezeni-zprijemnuje-kvaska-do-nalady-vas-dostanou-uz-dva-hrnicky.html>.

ANON. *Zápisky českého vězně: Drony mohou do věznic tajně dopravit vše. Dopisy, drogy i zbraně*. *Reflex*. [online] 2019 [cit. 2021-09-04]. Dostupné z:

<https://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/101480/zapisky-ceskeho-vezne-drony-mohou-do-veznic-tajne-dopravit-vse-dopisy-drogy-i-zbrane.html>.

ANON. Zápisky českého vězně: Drogy, rozvrácený život, ztráta rodiny. Co vše hrozí po propuštění z vězení? *Reflex*. [online] 2020 [cit. 2021-09-28]. Dostupné z: https://www.reflex.cz/clanek/zajimavosti/102501/zapisky-ceskeho-vezne-drogy-rozvraceny-zivot-ztrata-rodiny-co-vse-hrozi-po-propusteni-z-vezeni.html?fb_comment_id=4149341698472748_4149372615136323.

FRANCOVÁ, Kateřina. *Důvěra je křehká esence, bez které to nejde, říká adiktoložka o práci s uživateli drog ve vězení*. [online] 2012 [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/duvera-je-krehka-esence-bez-ktere-nejde-rika-adiktolozka-o-praci-s-uzivateli-8430557>.

GROHMANNOVÁ, Kateřina. *Užívání drog ve věznicích*. [online] Praha: Národní monitorovací středisko pro drogy a závislosti, 2016 [cit. 2021-09-04]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/soubor/drogy-a-vezni-pdf.aspx>.

JAKŠIČOVÁ, Marie. *Gangy si v brazilské věznicích vyřizovaly účty, přes padesát lidí zemřelo, 16 vězňům uřízli hlavu*. [online] 2019 [cit. 2021-09-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/brazilie-veznice-vzpoura-gang-drogy-umrti-preplnenost-veznic-vezni-kaznice_1907300833_mpr.

KOUBOVÁ, Michaela. *Vězení jsou živnou půdou pro drogy a infekce. Pomoci může terapie zvládnání vzteku či peer edukátoři*. [online] 2018 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/03/vezeni-jsou-zivnou-pudou-drogy-infekce-pomoci-muze-terapie-zvladani-vzteku-ci-peer-edukatori/>.

MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky*. [online] 2018 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2018.pdf>.

MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky*. [online] 2019 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2019.pdf>.

MÄSIAROVÁ, Lucie. *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky*. [online] 2020 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>.

MINAŘÍK, Jakub. *Subutex® (buprenorfin)*. [online] n. d. [cit. 2021-11-08]. Dostupné z: [http://www.drogovaporadna.cz/opiaty/subutex-reg;-\(buprenorfin\).html](http://www.drogovaporadna.cz/opiaty/subutex-reg;-(buprenorfin).html).

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. [online] 2016 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>.

NEŠPOR, Karel a Marie MÜLLEROVÁ. *Jak přestat brát (drogy). Svépomocná příručka*. [online] Praha, 1999 [cit. 2021-09-28]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/documents/czpz/zavislosti/drogy/jak_prestat_brat_drogy.pdf

PERDOCH, Jaroslav. *Jak se pašují drogy za mříže? Třeba polibkem*. [online] 2015 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: https://moravskoslezsky.denik.cz/zpravy_region/jak-se-pasuji-drogy-za-mrize-treba-polibkem-20150531.html.

SCHINDLOVÁ, Monika. *Razie ve věznicích*. [online] 2017 [cit. 2021-09-05]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/razie-ve-veznici.aspx>.

Periodikum

GROHMANNOVÁ, Kateřina. Užívání návykových látek a hraní hazardních her ve vězeňské populaci ČR. *Zaostřeno*, 2017, roč. 15, č. 6. ISSN 2336-8241.

HOBSTOVÁ, Jiřina. Drogová závislost a infekční nemoci. *Medicina pro praxi*, roč. 7, č. 10, s. 368-371. ISSN 1214-8687.

CHOMYNOVÁ, Pavla a Michal ŘEHÁČEK. Drogy a vězni v ČR. *Zaostřeno*, 2011, roč. 9, č. 5. ISSN 1214-1089.

KÝR, Aleš a Alena KAFKOVÁ. 25 let Vězeňské služby České republiky 1993-2018. *České vězeňství. Čtvrtletník pro vězeňství a kriminální prevenci*, 2017, č. 4, s. 18-19. ISSN 1213-9297.

SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Seznam grafů

Graf 1: Věk respondentů.....	33
Graf 2: Zkušenost s konzumací nelegálních drog před VTOS	34
Graf 3: Hodnocení náročnosti distribuce nelegálních drog do vězení	35
Graf 4: Vliv posílení kontroly na snížení distribuce drog do věznic	37
Graf 5: Získání potřebné pomoci při zájmu vězně přestat s konzumací drog	40
Graf 6: Snížení konzumace drog ve vězení vlivem prevence a léčby	40
Graf 7: Důvody nevyžití odborné pomoci ve VTOS při odvykání od drog	42

Seznam tabulek

Tabulka 1: Možnost získání návykových látek ve věznici	36
Tabulka 2: Jak lze získat drogu ve vězení	38
Tabulka 3: Důvody užívání drog ve vězení	39

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Dotazník zaměřený na užívání návykových látek (drog) ve výkonu trestu odnětí svobody.

Příloha A: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Petr Maňák a jsem studentem Univerzity Hradec Králové.

Prosim Vás tímto o vyplnění krátkého dotazníku, zaměřeného na užívání návykových látek (drog) ve vězení. Data budou využita pro účely bakalářské práce. Vaše anonymita bude zajištěna.

Instrukce k vyplnění dotazníku: není-li uvedeno jinak, prosím zvolte u každé otázky vždy jen jednu odpověď. Jste-li vyzván k jejímu doplnění, napište prosím, co Vás k otázce napadá.

Velmi děkuji za Váš čas a ochotu!

1. Jaká je podle Vás možnost dostat do vězení pro vězně nelegální návykové látky (tj. jakékoliv drogy kromě alkoholu, tabáku a léků bez předpisu)?

- a) velmi snadná
- b) spíše snadná
- c) spíše obtížná
- d) velmi obtížná

2. Jaké návykové látky jde podle Vás ve vězení sehnat? Zaškrtněte prosím všechny možnosti:

- a) alkohol (originální)
- b) alkohol (vyrobený přímo ve věznici z toho, co je dostupné)
- c) marihuanu
- d) pervitin
- e) hašiš
- f) kokain
- g) heroin
- h) extázi
- i) LSD
- j) lysohlávky
- k) toluen, jiná ředidla
- l) steroidy (anabolika)
- m) léky (Tramal, Rivotril apod.)

- n) látky užívané pro substituční léčbu (metadon apod.)
- o) jiné (uveďte, prosím)

.....

3. Užil jste během výkonu trestu odnětí svobody ve vězení drogu?

- a) ano
- b) ne

Pokud jste odpověděl ano, prosím doplňte, o jakou drogu nebo jaké drogy se jednalo:

.....
.....
.....
.....

4. Myslíte si, že by posílení prostředků ke kontrole pašování drog ve věznici vedlo k tomu, že by se drogy dostávaly do věznic v menší míře?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

5. Jak je možné podle Vás získat drogu ve vězení? Uveďte prosím všechny možnosti, které považujete za správné:

- a) koupit od jiného vězně
- b) koupit od některého z pracovníků věznice
- c) získat např. kvůli léčbě na psychiatrii (uvedení stavů, kdy lékař předepíše potřebné léky)
- d) poštou
- e) v rámci návštěvy
- f) mimo věznici, v rámci zaměstnávání vězňů
- g) vhozením přes zeď
- h) jiné (uveďte prosím)

.....

6. Jaké jsou podle Vás důvody, proč vězni ve výkonu trestu odnětí svobody užívají drogy? Uveďte prosím všechny možnosti, které považujete za správné:

- a) jsou závislí, drogu potřebují, tak si ji seženou a konzumují
- b) i když chce člověk přestat, odborná pomoc není ve vězení dobře dostupná, nakonec ten, kdo dřív drogy bral, je konzumuje i dále ve vězení
- c) drogy jsou ve vězení snadno dostupné, tak je vězni konzumují
- d) z nudy
- e) být ve vězení není snadné, je to forma úniku od reality
- f) existuje určitý tlak ze strany některých vězňů, je lepší přidat se k těm, kdo konzumují
- g) jiné (uveďte, prosím)

.....

7. V čem spatřujete hlavní příčinu konzumace drog vězni ve vězení?

- a) v samotném vězni (je závislý, nezvládá výkon trestu odnětí svobody apod.)
- b) v prostředí věznice (Je těžké přežít výkon trestu, vycházet s ostatními vězni, dozorcí apod. Lidé tak užívají kvůli tomu, jaký tlak pocítují, co se ve věznici děje)

8. Pokud má vězeň zájem přestat ve vězení se svojí konzumací drog, dostane se mu podle Vás potřebné pomoci?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

9. Vede způsob prevence a léčby užívání drog ve věznici k tomu, aby vězni drogy nebrali, nebo je užívali v menší míře?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne

Zde můžete svoji odpověď doplnit, vysvětlit (co pomáhá, nebo nepomáhá k tomu, aby vězni drogy ve věznici brali nebo nebrali?)

.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

10. Využil jste ve vězení terapeutickou, poradenskou službu, program zaměřený na drogovou závislost (odvykání konzumace drog, zabránění relapsu, rozvoj sociálních dovedností potřebných pro to, aby vězeň po propuštění na svobodu nežíval drogy, neprodával je apod.)?

- a) ano
- b) ne

Pokud jste odpověděl ano, prosím napište, jak tuto pomoc hodnotíte (jak Vám pomohla, nepomohla apod.):

.....
.....
.....
.....
.....

Pokud jste odpověděl „ne“, jaký byl důvod?

- a) nebylo mi to nabídnuto, ale měl bych zájem
- b) nebylo mi to nabídnuto, ale ani bych neměl zájem
- c) bylo mi to nabídnuto, ale odmítl jsem
- d) nevím o tom, že něco takového ve vězení existuje
- e) jiné (uveďte prosím)

.....

Kolik je Vám let?

- a) 18-29 let
- b) 30-39 let
- c) 40-49 let
- d) 50-59 let
- e) 60 a více let

Jste ve výkonu trestu odnětí svobody kvůli trestnému činu spojeného s drogami? (prodej drog, držení nepovoleného množství, výroba drog, ohrožení pod vlivem návykové látky apod.):

- a) ano
- b) ne

Měl jste osobní zkušenost s konzumací nelegálních drog před nástupem do vězení?

- a) ano, ale jen dávno v minulosti
- b) ano, ale jen příležitostnou, nebyl jsem pravidelný konzument nelegálních drog
- c) ano, užíval jsem pravidelně nelegální drogy
- d) ne